

Międzynarodowa konferencja naukowa
Narracje o wojnie

Poznań, 17 października 2023 r.
Collegium Historicum Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
w Poznaniu

Міжнародна наукова конференція
Наративи про війну

Познань, 17 жовтня 2023 року
Collegium Historicum Університету імені Адама Міцкевича
в Познані

Międzynarodowa konferencja naukowa

Narracje o wojnie

Poznań, 17 października 2023 r.

Collegium Historicum Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
w Poznaniu

Konferencja pod honorowym patronatem:

Jej Magnificencji Rektor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu
prof. dr hab. Bogumiły Kaniewskiej
Jego Magnificencji Rektora Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu
Pedagogicznego im. H.S. Skoworody prof. dr hab. Yuriya Boychuka
Prezydenta Miasta Poznania Jacka Jaśkowiaka
Mera Charkowa Ihora Terechowa

Organizatorzy:

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skoworody
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu

Komitet organizacyjny:

Prof. UAM dr hab. Marek Mikołajczyk
Prof. UAM dr hab. Grzegorz Skrukwa
Prof. UAM dr hab. Konrad Białecki
Dr hab. Bartosz Hordecki
Dr Sergiy Seryakov
Dr Oleksandr Bezruk

Міжнародна наукова конференція
Наративи про війну

Познань, 17 жовтня 2023 року

Collegium Historicum Університету імені Адама Міцкевича
в Познані

Конференція під почесним патронатом:

Ректорки Університету імені Адама Міцкевича в Познані, докторки габілітованої, професорки гуманітарних наук Богуміли Канєвської
Ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, члена-кореспондента НАПН, доктора педагогічних наук, професора Юрія Бойчука
Мера міста Познань Яцека Яськовяка
Харківського міського голови Ігоря Терехова

Організатори:

Університет імені Адама Міцкевича в Познані
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Інститут національної пам'яті Польщі, Познанське відділення

Організаційний комітет:

Марек Міколайчик – доктор габілітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані
Гжегож Скруква – доктор габілітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані
Конрад Бялецький – доктор габілітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані
Бартош Хордецький – доктор габілітований, ад'юнкт, Університет імені Адама Міцкевича в Познані
Сергій Серяков – кандидат історичних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Олександр Безрук – кандидат політичних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Program konferencji

9.00-9.30 Powitanie gości i uroczyste otwarcie

9.30-11.10 Sesja pierwsza: przewodniczy prof. UAM dr hab. Grzegorz Skrukwa

9.30-9.50 prof. dr hab. Tomasz Osiejuk *Wojna w świecie zwierząt*

9.50-10.10 dr Olena Strelnikova *Wojna jako przejaw radykalizmu politycznego*

10.10-10.30 prof. UAM dr hab. Marek Mikołajczyk *Zimna wojna jako walka dobra ze złem*

10.30-10.50 prof. UAM dr hab. Konrad Białecki *Obraz II wojny światowej w filmie polskim*

10.50-11.10 Dyskusja

11.10-11.30 Przerwa kawowa

11.30-13.30 Sesja druga: przewodniczy dr Sergiy Seryakov

11.30-11.50 dr hab. Svitlana Pylypenko *Ziemia w historycznych narracjach wojennych: etyka cierpienia i optymizm odbudowy*

11.50-12.10 prof. UAM dr hab. Remigiusz Ciesielski *Kategoria wojny w dyskusjach teologicznych współczesnego katolicyzmu*

12.10-12.30 prof. dr hab. Mariia Kultaieva, prof. dr hab. Natalia Radionova *Doświadczenie „przyszłej przeszłości”: wojna jako zło w filozoficznych i historycznych rozważaniach Hryhorija Skoworody i Johanna Gottlieba Fichtego*

12.30-12.50 dr hab. Bartosz Hordecki *Komunikacja jako konflikt w ujęciu Arthura Schopenhauera*

12.50-13.10 prof. Tetyana Komisova *Ocena wskaźników psychofizjologicznych uczestników procesu wychowawczego w warunkach wojennych*

13.10-13.30 Dyskusja

13.30-14.30 Przerwa obiadowa Collegium Chemicum

Програма конференції

9.00-9.30 Привітання гостей та церемонія відкриття

9.30-11.10 Перша сесія: Голова проф. Гжегож Скруква

9.30-9.50 проф. Томаш С. Осєюк *Війна у світі тварин*

9.50-10.10 доктор Олена Стрельнікова *Війна як прояв політичного радикалізму*

10.10-10.30 проф. Марек Міколайчик *Холодна війна як боротьба добра зі злом*

10.30-10.50 проф. Конрад Бялецький *Образ Другої світової війни в польському кіно*

10.50-11.10 Дискусія

11.10-11.30 Кава-брейк

11.30-13.30 Друга сесія: Голова доктор Сергій Сєряков

11.30-11.50 доктор габ. Світлана Пилипенко *Земля в історичних наративах війни: етика страждання та оптимізм відновлення*

11.50-12.10 проф. Ремігіуш Т. Цесельський *Категорія війни в теологічних дискурсах сучасного католицизму*

12.10-12.30 проф. Марія Култаєва, проф. Наталія Радіонова *Досвід «пригадування майбутнього»: війна як зло у філософсько-історичних імплікаціях Григорія Сковороди і Йоганна Готтліба Фіхте*

12.30-12.50 доктор габ. Бартош Хордецький *Комунікація як конфлікт в розумінні Артура Шопенгауера*

12.50-13.10 проф. Тетяна Комісова *Оцінка психофізіологічних показників учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану*

13.10-13.30 Дискусія

13.30-14.30 Обідня перерва. Collegium Chemicum

14.30-16.00 Sesja trzecia: przewodniczy dr hab. Bartosz Hordecki

14.30- 14.50 dr Oleksandr Bezruk *Wojna jako wyzwanie dla współczesnych demokracji*

14.50-15.10 prof. UAM dr hab. Monika Obrębska *Propaganda wojenna wczoraj i dziś*

15.10-15.30 prof. dr hab. Piotr Śliwiński *Wojna jako skandal i proza życia. Perspektywa literacka*

15.30-16.00 Dyskusja i przerwa kawowa

16.00-17.30 Sesja czwarta: przewodniczy prof. dr hab. Mariia Kul'tieva

16.00-16.20 prof. dr hab. Tamara Khomulenko, prof. dr hab. Karyna Fomenko *Psychopedagogika wojny: wojskowy paradygmat strategii przetrwania*

16.20-16.30 prof. UAM dr hab. Grzegorz Skrukwa *Wojna, nacjonalizm i nowoczesne narody w Europie XIX i XX wieku*

16.30-16.50 dr Sergiy Seryakov *Wojna jako czynnik życia codziennego szkół jezuickich*

16.50-17.10 Dyskusja

17.10-17.30 dr hab. Olga Morozowa, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet w Czerkasach, „Dwie wojny – jedno cierpienie”, wystawa przygotowana przez Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmów w Łodzi

17.30 Podsumowanie konferencji

18.00 Uroczysta kolacja Collegium Historicum

14.30-16.00 Третя сесія: Голова доктор габ. Бартош Хордецький

14.30-14.50 доктор Олександр Безрук *Війна як виклик сучасним демократіям*

14.50-15.10 проф. Моніка Обрембська *Воєнна пропаганда – вчора і нині*

15.10-15.30 проф. Пьотр Шлівіньський *Війна як скандал і проза життя. Літературна перспектива*

15.30-16.00 Дискусія та кава-брейк

16.00-17.30 Четверта сесія: Голова проф. Марія Кулгаєва

16.00-16.20 проф. Тамара Хомуленко, проф. Карина Фоменко *Психопедагогіка війни: військова парадигма стратегій життєстійкості*

16.20-16.30 проф. Гжегож Скруква *Війна, націоналізм і модерні нації в Європі XIX і XX століть*

16.30-16.50 доктор Сергій Серяков *Війна як чинник щоденного життя єзуїтських шкіл*

16.50-17.10 Дискусія

17.10-17.30 доктор габ. Ольга Морозова, Варшавський університет, Університет в Черкасах, „Дві війни – одне страждання”, виставку підготовлено Музеєм польських дітей – жертв тоталітаризму в Лодзі

17.30 Підведення підсумків конференції

18.00 Урочиста вечеря, Collegium Historicum

Wprowadzenie

Wydawało się, że w Europie, tak boleśnie doświadczonej w swoich dziejach wojnami, po zakończeniu II wojny światowej nastanie wreszcie czas wiecznego pokoju, o którym ponad 200 lat temu pisał wielki niemiecki filozof Immanuel Kant. W zachodniej części starego kontynentu państwa wkroczyły na drogę pojednania i współpracy, rozpoczął się proces integracji europejskiej. Słowo „pokój” pojawiło się już w pierwszym zdaniu słynnej Deklaracji Roberta Schumana z 9 maja 1950 r. Inaczej jednak rzecz się miała w przypadku pozostałej części Europy. Chcąc utrzymać kontrolę nad państwami bloku wschodniego, Związek Radziecki uciekał się do interwencji zbrojnych. Z kolei rozpad Jugosławii doprowadził do krwawych starć na Bałkanach. Kiedy na początku XXI w. w Europie zapanował względny spokój, na drogę wojny wkroczyła Rosja, atakując Gruzję, a następnie tereny Ukrainy. 24 lutego 2022 r. Putin rozpoczął pełnoskalową wojnę przeciwko Ukrainie, której skutkiem jest nie tylko śmierć tysięcy bohaterskich żołnierzy ukraińskich broniących niepodległości ojczyzny, ale też liczne ofiary wśród ludności cywilnej, w tym także i dzieci. Bestialskie ataki armii rosyjskiej zmusiły miliony mieszkańców Ukrainy do wyjazdu, a także spowodowały bardzo poważne zniszczenia w gospodarce i infrastrukturze kraju.

Atak Rosji na Ukrainę przypomina najgorsze koszmary z minionych konfliktów zbrojnych, ale też zmusza do ogólniejszej refleksji nad istotą wojny, która towarzyszy człowiekowi od początku jego dziejów i zdaje się być na trwałe wpisana w DNA ludzkości. Pozytywna narracja o wojnie nadal znajduje swoich zwolenników nie tylko w państwach autorytarnych, ale także demokratycznych. Ma ona uzasadniać ekspansję terytorialną czy unicestwienie przeciwnika, ale też umacniać wspólnotę narodową, uzasadniać walkę o niepodległość, a nawet usprawiedliwiać siłowe próby zaprowadzenia rządów demokratycznych.

Podczas naszej konferencji chcielibyśmy spojrzeć na wojnę jako problem, który należy analizować z różnych perspektyw badawczych. Dlatego też do udziału w niej zaprosiliśmy uczonych z Charkowa i Poznania reprezentujących szeroki wachlarz dyscyplin naukowych, by wspólnie zastanowić się nad różnorodnością narracji o wojnie w zależności od tego, czy traktujemy ją jako problem militarny, historyczny, socjologiczny, etyczny, religijny, psychologiczny, filozoficzny czy biologiczny. Mamy nadzieję, że tak szerokie i interdyscyplinarne ujęcie zagadnienia pomoże nam lepiej zrozumieć istotę wojny oraz siły, które pchają człowieka do jej prowadzenia.

Вступ

Здавалося, що в Європі, чия історія сповнена болючим досвідом війн, після Другої світової війни нарешті запанує вічний мир, про який ще понад 200 років тому писав великий німецький філософ Іммануїл Кант. Країни західної частини старого континенту вступили на шлях примирення та співпраці, розпочався процес європейської інтеграції. Слово «мир» з'являється вже у першому реченні знаменитої Декларації Роберта Шумана (9 травня 1950 р.). Інша ситуація склалася на решті теренів Європи. Бажаючи зберегти контроль над країнами Східного блоку, Радянський Союз вдавався до військових інтервенцій. Своєю чергою розпад Югославії призвів до кривавих зіткнень на Балканах. Коли на початку XXI ст. в Європі запанував відносний мир, на стежку війни вступила Росія, яка напала на Грузію, а згодом – на Україну. 24 лютого 2022 р. Путін розв'язав проти України повномасштабну війну, наслідком якої стала не лише загибель тисяч героїчних українських воїнів, котрі захищали незалежність Батьківщини, але й численні жертви серед мирного населення (включно з дітьми). Звірячі напади російської армії змусили мільйони українців виїхати з країни і завдали надзвичайно серйозної шкоди її економіці та інфраструктурі.

Напад Росії на Україну нагадує найстрашніші кошмари усіх минулих збройних конфліктів. Водночас він підштовхує до ширшої рефлексії над самим явищем війни, яка є незмінним супутником людини від її появи і здається назавжди вписана в ДНК людства. Позитивний наратив про війну досі має прихильників не лише в авторитарних, але також у демократичних країнах. Він має на меті довести необхідність територіальної експансії чи знищення противника, але водночас покликаний зміцнити національну спільноту, обґрунтувати боротьбу за незалежність і навіть виправдати спроби запровадити демократичний лад силою.

Під час цієї конференції ми хотіли б розглянути війну як проблему, що потребує аналізу з різних дослідницьких перспектив. Власне тому ми й запросили до участі у цьому заході вчених із Харкова і Познані, які репрезентують широке коло наукових дисциплін, аби можна було спільно поміркувати над розмаїттям наративів про війну залежно від того, якою вона вважається проблемою — військовою, історичною, соціологічною, етичною, релігійною, психологічною, філософською чи біологічною. Сподіваємося, що такий широкий і міждисциплінарний підхід до вищезгаданого питання допоможе нам краще зрозуміти суть війни та сили, які зумовлюють її ведення людьми.

Uczestnicy konferencji/Учасники конференції

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
oraz Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu/
Університет імені Адама Міцкевича в Познані
та Інститут національної пам'яті Польщі, Познанське відділення

Konrad Białecki – dr hab. prof. UAM, studiował historię na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Université de Haute Bretagne w Rennes. Obecnie pracuje w Zakładzie Historii Najnowszej na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, jest też naczelnikiem Oddziałowego Biura Badań Historycznych poznańskiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej. Stypendysta Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej i Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Autor lub redaktor kilkunastu książek i kilkudziesięciu artykułów dotyczących relacji międzywyznaniowych w Polsce i we Francji oraz prac z zakresu oporu społecznego w Polsce po II wojnie światowej. Jest też redaktorem serii Władze wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Wielkopolsce w latach 1945-1989. Obecnie prowadzi badania nad położeniem Kościoła rzymskokatolickiego oraz chrześcijańskich Kościołów mniejszościowych w Polsce po II wojnie światowej oraz nad dziejami oporu społecznego w tzw. krajach demokracji ludowej.

Конрад Бялецький – доктор габілітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані. Вивчав історію в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані та в Університеті Верхньої Бретані Ренн II. Нині працює на кафедрі новітньої історії факультету історії Університету імені Адама Міцкевича в Познані. Водночас є керівником Відділу історичних досліджень Познанського відділення Інституту національної пам'яті. Стипендіат Фундації польської науки і Міністерства науки та вищої освіти Польщі. Автор або науковий редактор понад десяти книг і десятків статей про міжконфесійні відносини в Польщі та Франції, а також праць про громадський спротив у Польщі після Другої світової війни. Науковий редактор серії «Влада проти церков і конфесійних зв'язків у Великопольщі в 1945–1989 рр.». Нині займається дослідженням стану Римо-католицької церкви і церков християнських меншин у Польщі після Другої світової війни, а також історією громадського спротиву в т.зв. країнах народної демократії.

Remigiusz T. Ciesielski – dr hab. prof. UAM, jest kierownikiem Zakładu Hermeneutyki Kultury w Instytucie Kulturoznawstwa UAM oraz dyrektorem Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych UAM. Zajmuje się nauką o poznaniu i komunikacji oraz kulturą i religią. Autor m.in. monografii *Metamorfozy maski*, Poznań 2006 oraz *Kulturowe i społeczne konteksty modlitwy katolickiej*, Poznań 2018.

Ремігуш Т. Цесельський – доктор габілітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані, завідувач кафедри герменевтики культури (Інститут культурознавства, Університет імені Адама Міцкевича в Познані) та директор Докторської школи гуманітарних наук (Університет імені Адама Міцкевича в Познані). Досліджує проблематику науки про пізнання і комунікацію, а також – культуру і релігію. Є автором в т.ч. монографій «Метаморфози маски» (Познань, 2006) та «Культурні і суспільні контексти католицької молитви» (Познань, 2018).

Bartosz Hordecki – dr hab., jest adiunktem w Zakładzie Filozofii Polityki na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Członek Rady Wykonawczej IPSA Research Committee 50: Politics of Language (International Political Science Association) oraz sekretarz Zarządu Polskiego Towarzystwa Naukowego Prawa Pasowego. Specjalizuje się w badaniach z zakresu retoryki politycznej i prawnej, filozofii polityki, polityk językowych, historii pojęć społeczno-politycznych oraz kultur polityczno-prawnych, a także terminologii oraz podejść badawczych w zakresie nauk o polityce i administracji. Autor licznych publikacji, ostatnia to *Marząc wielki, śniąc potężny... Aspekty narracyjne współczesnej rosyjskiej polityki językowej*, Poznań 2021.

Бартош Хордецький – доктор габілітований, ад'юнкт кафедри філософії політики (факультет політичних наук і журналістики, Університет імені Адама Міцкевича в Познані). Член Виконавчої ради IPSA Research Committee 50: Politics of Language (International Political Science Association) і секретар Правління Польського наукового товариства медійного права. Спеціалізується на дослідженнях у сфері політичної і юридичної риторики, філософії політики, мовної політики, історії суспільно-політичних понять і політично-юридичних культур, а також — займається питаннями термінології і дослідницьких підходів в науках про політику і управління. Автор численних публікацій, останньою з яких є «Мариться великим, сниться могутнім... Наративні аспекти сучасної російської мовної політики» (Познань, 2021).

Marek Mikołajczyk – dr hab. prof. UAM, pracuje na Wydziale Historii UAM w Zakładzie Historii Najnowszej. W swoich badaniach naukowych zajmuje się stosunkami międzynarodowymi, w tym przede wszystkim problematyką integracji europejskiej, a także historią Francji oraz stosunkami polsko-francuskimi. Jest autorem kilku monografii, ostatnia to *De Gaulle i Polska – relacje wyjątkowe?*, Poznań 2018.

Марек Міколайчик – доктор габлітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані. Працює на кафедрі новітньої історії, на факультеті історії. В своїх наукових працях досліджує проблематику міжнародних відносин (і насамперед — європейської інтеграції), а також питання історії Франції і польсько-французьких стосунків. Автор кількох монографій, останньою з яких є «Де Голль і Польща — виняткові відносини?» (Познань, 2018).

Monika Obrębska – dr hab. prof. UAM, pracuje w Zakładzie Psychologii Poznawczej Wydziału Psychologii i Kognitywistyki UAM. Interesuje się problematyką psychologii języka i komunikacji, szczególnie w kontekście barier komunikacyjnych i zaburzeń językowych, a także zajmuje się badaniem werbalnych wskaźników procesów emocjonalnych oraz charakterystyką i typologią indywidualnych stylów mówienia i komunikowania się. Jest autorką książki *Styl mówienia w schizofrenii*, Poznań 2013 oraz licznych artykułów o tematyce psycholingwistycznej.

Моніка Обрембська – докторка габілітована, професорка Університету імені Адама Міцкевича в Познані (факультет психології і когнітивістики, кафедра когнітивної психології). До кола її наукових інтересів входить проблематика психології мови і комунікації (насамперед, в контексті вивчення комунікаційних бар'єрів і мовних розладів). Досліджує також вербальні показники емоційних процесів та характеристику й типологію індивідуальних стилів мовлення і комунікації. Авторка книги «Стиль мовлення в шизофренії» (Познань, 2013) і численних наукових статей психолінгвістичної тематики.

Tomasz S. Osiejuk – prof. dr hab., pracuje w Zakładzie Ekologii Behawioralnej na Wydziale Biologii UAM. Zajmuje się komunikacją dźwiękową u zwierząt, głównie u ptaków w Europie i Afryce. Jego badania koncentrują się na sygnalizacji agresji w konfliktach terytorialnych, kodowaniu tożsamości oraz komunikacji konwencjonalnej, w której znaczenie sygnałów ma charakter umowny. W jego dorobku naukowym są takie prace, jak: Wheeldon A., Szymański P., Surmacki A., Osiejuk T.S. *Song type and song type matching are important for joint territorial defence in a duetting songbird*, „Behavioral Ecology” 2021, Vol. XX; Deoniziak K., Osiejuk T.S. *Song type switching rate in the chaffinch carries a message during stimulated intrusion*, „Behavioral Ecology & Sociobiology” 2020, Vol. 74, Issue 4.

Томаш С. Осєюк – професор, доктор габілітований, працює на кафедрі поведінкової екології, факультет біології Університету імені Адама Міцкевича в Познані. Займається питаннями звукової комунікації у тварин, здебільшого — у птахів Європи та Африки. Його дослідження стосуються насамперед сигналів агресії в територіальних конфліктах, кодування ідентичності та конвенційної комунікації, у межах якої значення сигналів має умовний характер. До його наукового доробку належать такі праці: Wheeldon A., Szymański P., Surmacki A., Osiejuk T.S. *Song type and song type matching are important for joint territorial defence in a duetting songbird* // Behavioral Ecology. Vol. XX. 2021; Deoniziak K., Osiejuk T.S. *Song type switching rate in the chaffinch carries a message during stimulated intrusion* // Behavioral Ecology & Sociobiology, Vol. 74. Issue 4, April 2020.

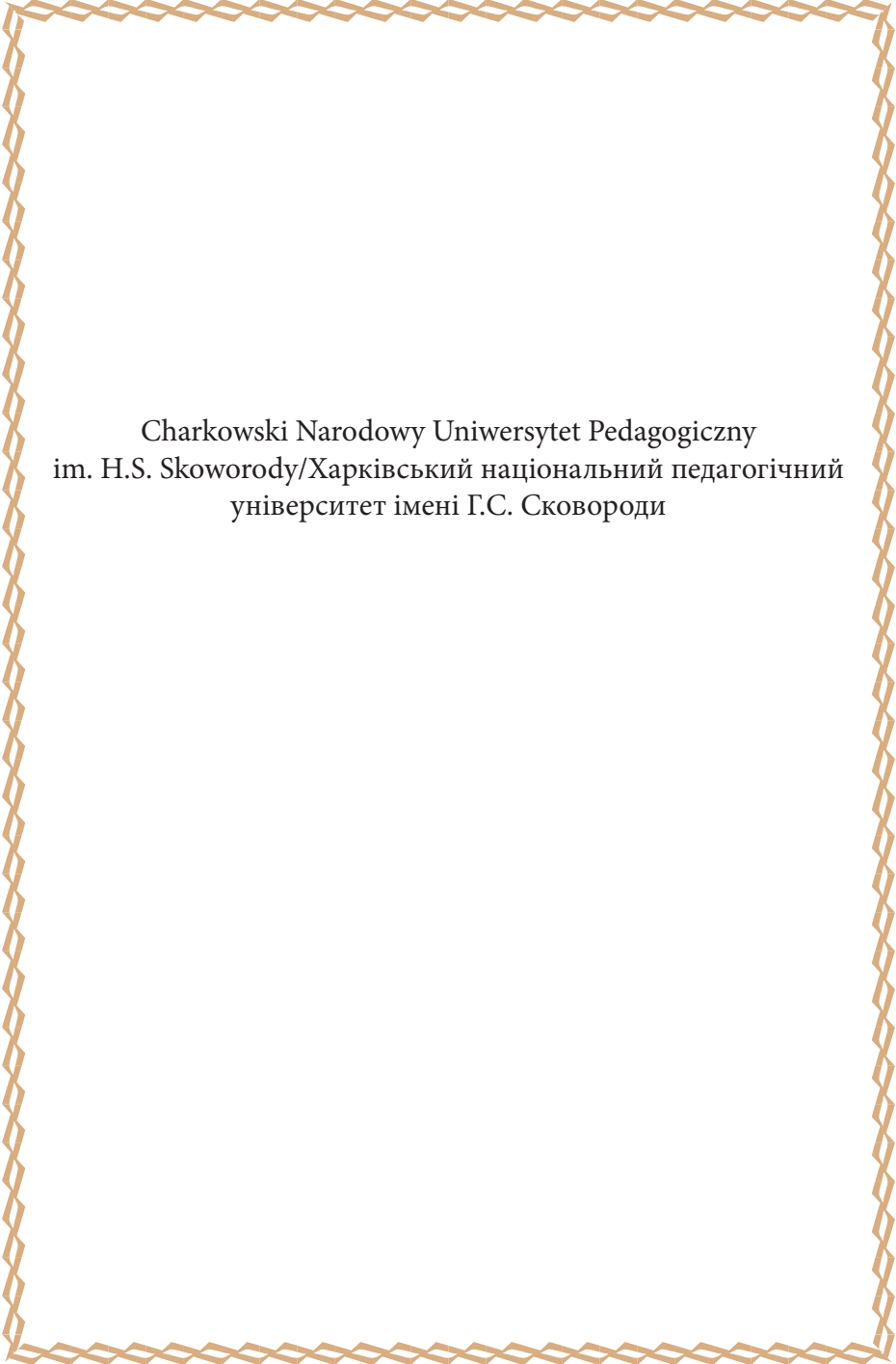

Grzegorz Skrukwa – dr hab. prof. UAM, Wydział Historii UAM, Zakład Historii Europy Wschodniej. Główne zainteresowania naukowe: historia formowania się nowoczesnej ukraińskiej tożsamości narodowej, ukraińska rewolucja i walki o niepodległość 1914-1921, rewolucja i wojna domowa w byłym Imperium Rosyjskim, historia regionu Morza Czarnego, historia państw komunistycznych i postradzieckich. Członek Rady Programowej Polsko-Ukraińskiego Forum Partnerstwa przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP w latach 2017-2020. Główne publikacje: *Formacje wojskowe ukraińskiej „Rewolucji Narodowej” 1914-1921*, Toruń 2009; *O Czarnomorską Ukrainę: procesy narodotwórcze w regionie nadczarnomorskim do 1921 roku w ukraińskiej perspektywie historycznej*, Poznań 2016.

Гжегож Скруква – доктор габлітований, професор Університету імені Адама Міцкевича в Познані, факультет історії, кафедра історії Східної Європи. Головні напрями наукових інтересів: історія формування модерної української національної ідентичності, Українська революція і боротьба за незалежність в 1914-1921 рр., революція і громадянська війна на терені колишньої Російської імперії, історія Чорноморського регіону, історія комуністичних і пострадянських держав. Член Програмної ради Польсько-українського форуму партнерства при міністрі закордонних справ Республіки Польща в 2017-2020 рр. Головні публікації: *Formacje wojskowe ukraińskiej “Rewolucji Narodowej” 1914-1921*. Toruń, 2009; *O Czarnomorską Ukrainę: procesy narodotwórcze w regionie nadczarnomorskim do 1921 roku w ukraińskiej perspektywie historycznej*. Poznań, 2016.

Piotr Śliwiński – prof. dr hab., jest kierownikiem Zakładu Poetyki i Krytyki Literackiej w Instytucie Filologii Polskiej UAM oraz dyrektorem Szkoły Doktorskiej Nauki o Języku i Literaturze UAM. Autor i współautor 10 książek oraz redaktor blisko 20 tomów, poświęconych poezji i krytyce XX i XXI w. Laureat Nagrody im. Kazimierza Wyki i stypendysta The International Writing Program w USA. Współpracownik mediów. Ostatnio opublikował antologię *Wolny wybór. Stulecie wierszy 1918-2018*, Poznań 2018 oraz tom esejów *Niepozorność znaczeń. Teksty i preteksty*, Poznań 2022.

Пьотр Шлівінський – професор, доктор габілітований, завідувач кафедри поетики і літературознавства (Інститут польської філології, Університет імені Адама Міцкевича в Познані) та директор Докторської школи науки про мову і літературу (Університет імені Адама Міцкевича в Познані). Автор і співавтор 10 книг та науковий редактор близько 20 праць, присвячених поезії і критиці XX-XXI ст. Laureat Нагороди імені Казимира Віки і стипендіат International Writing Program (IWP) в США. Співробітник ЗМІ. Нещодавні публікації: антологія „Вільний вибір. Століття віршів 1918-2018” (2018) і том есеїв „Непримітність значень. Тексти і претексти” (2022).

Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny
im. H.S. Skoworody/Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Олександр Безрук – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології, соціології і культурології (факультет соціальних і поведінкових наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). Коло його наукових інтересів охоплює питання внутрішньополітичних та міжнародних конфліктів, світової політики, процесів демократичного транзиту. Є автором низки наукових праць з цієї тематики, зокрема наступних: *Мафіозна держава як результат авторитарного транзиту: безпековий аспект* // *Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних та соціально-політичних контекстах»*. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2023 (разом з Людмилою Завгородько); *Проблеми врегулювання конфліктів низької інтенсивності: фактор переговорів* // *Education, Law, Business* Cartero Publishing House. Madrid, 2019 (разом з Ганною Панасенко); *Мобілізаційний потенціал держави в контексті проблем міжнародної безпеки* // *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*. 2018. № 03 (19).

Oleksandr Bezruk – doktor nauk politycznych, docent, kierownik Katedry Politologii, Socjologii i Kulturologii (Wydział Nauk Społecznych i Behawioralnych, Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skoworody). Obszar jego zainteresowań naukowych obejmuje kwestie konfliktów wewnętrznych i międzynarodowych, polityki globalnej, tranzycji demokratycznej. Jest autorem wielu prac z tej tematyki, m.in. *Maфіозна держава як результат авторитарного транзиту* [w:] *Materiały XIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji „Socializacja osobystoty u nowoczesnych sociokulturowych ta socialno-politycznych kontekstach”*, Charkiw 2023 (razem z Ludmyłą Zawhorodko); *Problemy wre-huluwanna konfliktiw nyzkoji intenzywnosti: faktor perehoworiw* [w:] *Education, Law, Business: Collection of scientific articles*, Madrid 2019 (razem z Hanną Panasenko); *Mobilizacyjnyj potencjał derżawy w konteksti problem miżnarodnoji bezpeky*, „Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal” 2018, nr 03 (19).

Тетяна Комісова – кандидат біологічних наук, професор, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини імені професора Я.Р. Синельникова Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Основними напрямками наукових досліджень є вивчення впливу факторів навколишнього середовища на морфофункціональний стан організму. Результати досліджень представлені у цілій низці наукових праць, в тому числі у наступних: Гормональні та репродуктивні розлади у самців щурів внаслідок надмірного споживання рафінованої соняшникової олії // Проблеми ендокринної патології. 2020. № 3 (73); Наслідки впливу тривалого пасивного батьківського тютюнопаління на стан ранового процесу, надниркові залози та рівень кортикостерону у нащадків-самиць щурів // Проблеми ендокринної патології. 2021. № 2 (76). С. 102-108; Корекція розладів репродуктивної системи щурів за умов змін світлового режиму // Проблеми ендокринної патології. 2021. № 2 (76). С. 78-85.

Tetyana Komisova – doktor nauk biologicznych, profesor, kierownik Katedry Anatomii i Fizjologii Człowieka im. Prof. Ja.R. Synelnykowa, Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skoworody. Głównym kierunkiem jej działalności naukowej jest badanie wpływu czynników środowiskowych na morfofunkcjonalny stan organizmu. Wyniki ogłaszała w wielu publikacjach naukowych, w tym: *Hormonalni ta retroduktywni rozłady u samciw szczuriw wnaslidok nadmirnoho spożywannja rafinowanoji soniasznykowoji oliji*, „Problemy Endokrynnoji Patołohiji” 2020, nr 3 (73); *Naslidky wpływu trywałoho pasywnoho batkiwśkoho tiutiunopalinnja na stan ranowoho procesu, nadnyrkowy zaloży ta riweń kortykosteronu u naszczadkiw-samyć szczuriw*, „Problemy Endokrynnoji Patołohiji” 2021, nr 2 (76); *Korekcija rozładiw reproduktywnoji systemy szczuriw za umow zmin switłowoho režymu*, „Problemy Endokrynnoji Patołohiji”, 2021, nr 2 (76).

Марія Култаєва – доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Член президії Філософського товариства України, член Асоціації перекладачів філософської літератури України. Головні сфери наукових досліджень: людина і освіта в добу глобалізації, суспільство знань як світове суспільство, філософія як дидактичний проект, політична антропологія, порівняльний аналіз польської, німецької та української філософської думки. Автор багатьох наукових публікацій, в тому числі монографій «*Pädagogische Implikationen des Konstruktivismus von Niklas Luhmann. Edukacyjne konteksty konstruktywizmu*» (Gdańsk, 2019); «*Філософська педагогіка і духовне оновлення сучасних суспільств*» (Харків, 2019); «*Intercultural discourse in philosophy of education: Theoretical reflection between generality and singularities*» (Warszawa, 2020). Найновіші публікації: *Cosmological and Cultural-Anthropological Turns in the Christian Philosophical Theology: Educational Implications in the Post-secular Contexts // Philosophy and Cosmology. Vol. 26. 2021*; Карл-Отто Апель: мистецтво жити у модусі дискурсивної етики // *Філософська думка. 2022. № 2*.

Mariia Kultraieva – doktor habilitowany nauk filozoficznych, profesor, kierowniczka Katedry Filozofii Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody. Członek prezydium Towarzystwa Filozoficznego Ukrainy, członek Stowarzyszenia Tłumaczy Literatury Filozoficznej Ukrainy. Główne sfery badań: człowiek i edukacja w dobie globalizacji, społeczeństwo wiedzy jako społeczeństwo globalne, filozofia jako projekt dydaktyczny, antropologia polityczna, badania porównawcze polskiej, niemieckiej i ukraińskiej myśli filozoficznej. Autorka wielu publikacji naukowych, w tym: *Pädagogische Implikationen des Konstruktivismus von Niklas Luhmann [w:] Edukacyjne konteksty konstruktywizmu*, red. J. Moroz, O. Szwabowski, J. Świrko, Gdańsk 2019; *Filosoofska pedahohika i duchowne onowlenennja suczasnnych suspilstw*, Charkiw 2019; *Intercultural discourse in philosophy of education: Theoretical reflection between generality and singularities [w:] Wielogłos w myśli o wychowaniu. 100 lat polskiej pedagogiki filozoficznej*, red. S. Sztobryn, K. Dworakowska, Warszawa 2020. Najnowsze publikacje: *Cosmological and Cultural-Anthropological Turns in the Christian Philosophical Theology: Educational Implications in the Post-secular Contexts*, „Philosophy and Cosmology” 2021, vol. 26; *Karl-Otto Apel: mysteństwo żyty u modusi dyskursywnoji etyki*, „Filosoofska Dumka” 2022, nr 2.

Світлана Пилипенко – доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Коло наукових інтересів – філософія української культури та освіти, екофілософія, філософія глобалізму та екології. Авторка монографії «Земля у філософському постнекласичному дискурсі» (Харків, 2020) та низки інших публікацій з вищенаведеної тематики. Зокрема, йдеться про такі праці: *A Philosophical Discourse of the Earth // Philosophy and Cosmology*. Vol. 28. 2022 (with Olha Ivashchenko); *Structural Components of Social Subjectivity of Modern Student Youth: Subject Dispositions and Internal Qualities // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2023 (with Iryna Nechitailo, Oksana Boriushkina, Nataliia Moisieieva, Olga Marchenko, Dalia Kobelieva).

Svitlana Pylypenko – doktor habilitowany nauk filozoficznych, docent Katedry Filozofii Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody. Obszar zainteresowań naukowych: filozofia ukraińskiej kultury i edukacji, filozofia globalizmu i ekologii, ekofilozofia. Autorka monografii *Zemlja u filozofskomu postneklasycznym dyskursi*, Charkiw 2020 oraz innych publikacji z tej tematyki, w tym: *A Philosophical Discourse of the Earth*, „Philosophy and Cosmology” 2022, Vol. 28 (razem z Olha Ivashchenko); *Structural Components of Social Subjectivity of Modern Student Youth: Subject Dispositions and Internal Qualities*, „AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research” 2023 (razem z: Iryna Nechitailo, Oksana Boriushkina, Nataliia Moisieieva, Olga Marchenko, Dalia Kobelieva).

Наталія Радіонова – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Досліджує проблематику філософії культури, філософії права, філософської освіти у сучасних соціокультурних контекстах, історії філософії. Співавторка колективної монографії «Філософсько-педагогічні та філософсько-антропологічні обґрунтування стратегії духовного оновлення українського суспільства» (Харків, 2019) і низки публікацій з вищенаведеної проблематики. Зокрема, йдеться про такі праці: Педагогічна любов у мінливих соціокультурних контекстах: комплементарність антропологічного і функціоналістського підходів // *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. No. 19 (2021); Комунікативні практики XIX століття, або дещо про їхню користь і шкідливість для постіндустріальної доби // *Educational discourse: collection of scientific papers* / ed. O.P. Kyvliuk. 2023. Vol. 44 (4-6).

Natalia Radionova – doktor habilitowany nauk filozoficznych, profesor Katedry Filozofii Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody. Zajmuje się badaniem problematyki filozofii kultury, filozofii prawa, edukacji filozoficznej we współczesnych kontekstach socjokulturowych oraz historii filozofii. Współautorka monografii *Filozofsko-pedahohiczni ta filozofsko-antropołohiczni obgruntuwannja stratehiji duchownoho onowłennja ukrajinsko-ho suspilstwa*, Charkiw 2019 oraz innych publikacji z tej tematyki, w tym: *Pedahohiczna ljubow u minlywych sociokulturnych kontekstach: komplementarnist' antropołohicznoho i funkcjonalistškogh pidchodiw*, „Interdisciplinary Studies of Complex Systems” 2021, No. 19; *Komunikatywni praktyky XIX stolittja, abo deszczo pro jichnju koryst' i szkidlywist' dlja postindustrialnoji doby* [w:] *Educational discourse: collection of scientific papers*, ed. O.P. Kyvliuk, 2023, Vol. 44 (4-6).

Сергій Серяков – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії (факультет історії і права, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). До кола його наукових інтересів належать історія католицької церкви, історія Центрально-Східної Європи ранньомодерної доби, історія єзуїтського шкільництва в Речі Посполитій у другій половині XVII ст., образ Товариства Ісуса в польській історіографії XIX – першої половини XX ст. Автор численних праць з цієї проблематики, в тому числі наступних: *Przemiany edukacyjne lwowskiego kolegium jezuickiego w latach sześćdziesiątych XVII wieku: mity i rzeczywistość // Społeczne i kulturowe uwarunkowania edukacji Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku. Materiały z badań, część druga / red. K. Puchowski, wstęp i opracowanie J. Orzeł (Warszawa, 2018); The Image of the Jesuit School Theatre in the Polish Historiography of the 19th–20th Centuries // Jesuit Culture between Texts and Arts / ed. by Małgorzata Lisecka, Magdalena Lisecka (Toruń, 2021); Криза в єзуїтському шкільництві Польської провінції ордену в другій половині XVII ст. і спроби її подолання: на основі практик Львівського і Ярославського св. Яна колегіумів // Український історичний огляд. Випуск 1 (Львів, 2022).*

Sergiy Seryakov – doktor nauk historycznych, docent Katedry Historii Polszczej (Wydział Historii i Prawa Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody). Do obszaru jego zainteresowań naukowych należą: historia Kościoła Katolickiego, historia Europy Środkowo-Wschodniej w okresie wczesnonowożytnym, dzieje szkolnictwa jezuickiego w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII w., obraz Towarzystwa Jezusowego w historiografii polskiej XIX w. i pierwszej połowy XX w. Autor wielu prac z tej problematyki, w tym: *Przemiany edukacyjne lwowskiego kolegium jezuickiego w latach sześćdziesiątych XVII wieku: mity i rzeczywistość [w:] Społeczne i kulturowe uwarunkowania edukacji Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku. Materiały z badań, cz. II, red. K. Puchowski, J. Orzeł, Warszawa 2018; The Image of the Jesuit School Theatre in the Polish Historiography of the 19th–20th Centuries [w:] Jesuit Culture between Texts and Art, ed. M. Lisecka, M. Lisecka, Toruń 2021; Kryza w jezuitskim szkolnictwie polskiej prowincji orдену w drugiej połowie XVII st. i sproby jej podolannja: na osnovi praktyk Lwiwskiego i Jaroslawskeho sw. Jana kolehiumiw, „Український Історичний Огляд” 2022, nr 1.*

Олена Стрельнікова – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри політології, соціології і культурології (факультет соціальних і поведінкових наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). Досліджує питання добровільної діяльності, інституціоналізації добровільної діяльності, модернізації соціального інституту добровільної діяльності в сучасному українському суспільстві. Авторка низки публікацій з цієї проблематики, зокрема, наступних: *Inclusive education in Ukrainian rural areas: problematic issues and solutions on the example of the territorial community in the village of Kurylivka* // Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. Vol. 22 (2). 2022 (with Yuliia Dibikova, Nataliya Belotserkovskaya, Mykola Sytnyk, Yuliia Kaliuzhna, Tatyana Savelyeva); *Social Consequences of Vehicle Exhaust: A Case Study in Poltava, Ukraine* // Ecological Questions. Vol. 33. No. 1. 2022 (with Olena Stepova, Olena Hanoshenko, Tetyana Serha, Natalia Yesina); *Розвиток волонтерського руху в Україні в умовах пандемії COVID-19: на прикладі Харківської області* // *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 23. 2021 (разом з Наталією Єсіною).

Olena Strelnikova – doktor nauk socjologicznych, docent Katedry Politologii, Socjologii i Kulturologii (Wydział Nauk Społecznych i Behawioralnych Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody). Zajmuje się badaniem działalności dobroczynnej, jej instytucjonalizacji oraz modernizacji instytucji społecznej działalności dobroczynnej we współczesnym społeczeństwie ukraińskim. Autorka szeregu publikacji z tej problematyki, w tym: *Inclusive education in Ukrainian rural areas: problematic issues and solutions on the example of the territorial community in the village of Kurylivka*, „Scientific Papers. Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development” 2022, Vol. 22 (2) (razem z: Yuliia Dibikova, Nataliya Belotserkovskaya, Mykola Sytnyk, Yuliia Kaliuzhna, Tatyana Savelyeva); *Social Consequences of Vehicle Exhaust: A Case Study in Poltava, Ukraine*, „Ecological Questions” 2022, Vol. 33, No. 1 (razem z: Olena Stepova, Olena Hanoshenko, Tetyana Serha, Natalia Yesina); *Rozwytok wolonterskoho ruchu w Ukraini w umowach pandemii COVID-19: na przykladzi Charkiwskojoj oblasti*, „Habitus: naukowyj žurnal z sociologii ta psychologii” 2021, nr 23 (razem z Nataliją Jesiną).

Карина Фоменко – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології (факультет соціальних і поведінкових наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). Досліджує проблематику губристичної мотивації та саморегуляції. Є авторкою численних праць з цієї тематики, в тому числі наступних: «Губристична мотивація: феноменологія, структура, детермінація» (Харків, 2018) і Губристична мотивація на кризових етапах онтогенезу особистості // Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Зливкова (Суми, 2017).

Karyna Fomenko – doktor habilitowana nauk psychologicznych, profesor Katedry Psychologii (Wydział Nauk Społecznych i Behawioralnych Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody). Bada problematykę motywacji hubrystycznej i samoregulacji. Jest autorką wielu prac z tej tematyki, w tym: *Hubrystyczna motywacja: fenomenologia, struktura, determinacja*, Charkiw 2018 i *Hubrystyczna motywacja na kryzowych etapach ontogenezy osobystosci* [w:] *Osobystist' jak sub'jekt podolannja kryzowych sytuacii: psychologiczna teoria i praktyka*, red. S.D. Maksymenko, S.B. Kuzikowa, W.L. Zlybkow, Sumy 2017.

Тамара Хомуленко — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології (факультет соціальних і поведінкових наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). Досліджує проблематику метакогнітивних та психосоматичних феноменів вищих психічних функцій. Є автором та співавтором понад 160 праць, у тому числі монографій «Хвороба як Учитель, або Психологічний супровід процесу одужання» (Харків, 2022) і «Психологія монетарної спрямованості особистості: монографія» (Харків, 2020) (разом з Оксаною Нікітіною та Анастасією Іванченко).

Tamara Khomulenko – doktor habilitowana nauk psychologicznych, profesor, kierownik Katedry Psychologii (Wydział Nauk Społecznych i Behawioralnych Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skowrody). Bada problematykę metakognitywnych i psychosomatycznych fenomenów wyższych funkcji psychicznych. Jest autorką i współautorką ponad 160 publikacji, w tym monografii: *Chworoba jak uczytel abo psychołohicznyj suprowid procesu odużannja*, Charkiw 2022 oraz *Psychołohija monetarnoji spriamowanosti osobystosti: monohrafija*, Charkiw 2020 (razem z Oksaną Nikitiną i Anastasiją Iwanczenko).

Streszczenia wystąpień/Анотації доповідей

Konrad Białecki

Obraz II wojny światowej w filmie polskim

Szeroko rozumiana tematyka II wojny światowej była, co najmniej do 1989 r., jedną z najistotniejszych w polskiej kinematografii. Dość powiedzieć, że akcja pierwszego powojennego polskiego filmu fabularnego, zatytułowanego „Zakazane piosenki”, rozgrywa się w okupowanej Warszawie. W kolejnych dekadach lata 1939-1945 prezentowano nie tylko w filmach dokumentalnych, skoncentrowanych na militarnej stronie poszczególnych bitew bądź kampanii, ale także w dramatach, filmach obyczajowych, a nawet komediach. Do tej wyliczanki należałoby dodać seriale, spośród których dwa: *Stawka większa niż życie* oraz *Cztery pancerni i pies* można oglądać praktycznie nieprzerwanie, na różnych kanałach telewizji, od ponad pięćdziesięciu lat.

Warto podkreślić, że w filmach powstałych w tzw. okresie stalinowskim (1948-1955) obraz samej wojny oraz postaw ludzkich podczas niej był dość spłaszczony i skoncentrowany na ukazywaniu wielkości zwycięstw Armii Czerwonej i sprzymierzonego z nim „Ludowego Wojska Polskiego”. W kinematografii tego okresu, podobnie jak w innych dziedzinach sztuki, obowiązywał paradygmat socrealistyczny. Wielką zmianę, również w prezentowaniu II wojny światowej w filmie, przyniósł dopiero przełom społeczno-polityczny 1956 r. W kolejnych latach, w PRL rządzonej przez Władysława Gomułkę, powstawały zarówno wybitne dzieła w znanym dziś na całym świecie nurcie tzw. polskiej szkoły filmowej, jak choćby *Kanał*, *Lotna* czy *Eroica*, prezentujące bohaterów częstokroć tragicznych, stawianych wobec niełatwych wyborów moralnych, jak i skierowane do masowego odbiorcy, wspomniane już wcześniej, seriale *Stawka większa niż życie* czy *Cztery pancerni i pies*. Pod koniec lat sześćdziesiątych rozpoczęto serwowanie widzom spektakularnych, realizowanych z dużym rozmachem, produkcji batalistycznych, mających podkreślić żołnierskie męstwo. Nurt ten kontynuowano w latach siedemdziesiątych. Za klasyczny przykład z tego nurtu uznać możemy film *Kierunek Berlin* z 1968 r.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych, już pod rządami sprawującego władzę od końca 1970 r. pierwszego sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka, da się zauważyć pewien zwrot w pokazywaniu czasu okupacji. Coraz więcej miejsca zaczęto poświęcać losom tzw. zwykłych ludzi i ich uwikłaniu w okupacyjną codzienność. Towarzyszyło temu pojawienie się na ekranie nowego pokolenia aktorów. Za emblematyczny dla tego okresu należy uznać serial *Polskie drogi*. Coraz śmieiej zaczęto też pokazywać spektakularne akcje podejmowane przez Armię Krajową, jak ta ukazana w filmie *Akcja pod Arsenalem*.

Ostatnia dekada PRL to w kinematografii czas podkreślania bohaterstwa pol-

skiego żołnierza, co ciekawe, zarówno tego walczącego ramieniem w ramię z Armią Czerwoną, jak i tego, który służył w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, podporządkowanych polskiemu rządowi na emigracji. Jak się wydaje, miało to służyć wzmocnieniu podkreślanego przez sprawującego władzę w latach osiemdziesiątych generała Wojciecha Jaruzelskiego przekazu, że wojsko zawsze stało po stronie narodu.

Na zakończenie należy nadmienić, że osobną grupę stanowią filmy, których twórcy pochylali się nad, czasami długofalowymi, skutkami wydarzeń z lat 1939-1945. Niektóre z nich dotyczyły skutków zniszczeń materialnych, inne zmian w tkance społecznej spowodowanej m.in. Holocaustem i potężnymi przemieszczeniami ludności na obszarach okupowanej Europy.

Конрад Бялецький

Образ Другої світової війни в польському кіно

В рамках польського кінематографу принаймні до 1989 р. однією з найважливіших була широко зрозуміла тематика Другої світової війни. Достатньо згадати, що дія першого повоєнного польського художнього фільму («Заборонені пісні») відбувалася в окупованій Варшаві. У наступні десятиліття події 1939-1945 рр. знайшли відображення не лише в документальних фільмах, сфокусованих на мілітарній складовій окремих битв чи кампаній, але також у драмах, побутовому кіно і навіть комедіях. До цього списку слід додати серіали, два з яких («Ставка більша за життя» та «Чотири танкісти і собака») демонструються майже безперервно, на різних телеканалах, вже понад п'ятдесят років.

Варто підкреслити, що у кінострічках, створених у т. зв. сталінський період (1948-1955 рр.), образ самої війни та людських установок під час неї був досить сплющений і спрямований на демонстрацію великих перемог Червоної армії та союзної їй Польської Народної Армії. У кінематографії цього періоду, як і в інших галузях мистецтва, панувала соцреалістична парадигма. Великі зміни, в тому числі у презентації Другої світової війни в кіно, спричинив лише суспільно-політичний перелом 1956 р. У подальші роки в ПНР, яку очолював Владислав Гомулка, постали видатні твори всесвітньо відомої нині т.зв. польської школи кіно (наприклад, «Канал», «Льотна» чи «Ероїка»), де часто бачимо трагічних героїв, котрі стикаються з нелегким моральним вибором. Тоді ж були створені вищезгадані серіали «Ставка більша за життя» чи «Чотири танкісти і собака», зорієнтовані на масову глядацьку аудиторію. Наприкінці 1960-х рр. глядачам почали демонструвати видовищні, масштабні батальні постановки, покликані

підкреслити солдатську відвагу. Ця тенденція збереглася впродовж 1970-х років. Класичним прикладом в цьому зв'язку є фільм «Напрямок: Берлін» (1968 р.).

У другій половині 1970-х років, за правління першого секретаря ЦК ПОРП Едварда Ґеєка (він очолив владу наприкінці 1970 р.), унаочнилися певні зміни у зображенні періоду окупації. Зокрема, дедалі більше місця починає приділятися долі т. зв. пересічних людей та їх вписуванню в окупаційну повсякденність. Це супроводжувалося появою на екрані нового покоління акторів. Символом цього періоду слід вважати серіал «Польські дороги». Водночас дедалі сміливіше почали зображуватися видовищні дії Армії Крайової (наприклад, у фільмі «Акція під Арсеналом»).

Останнє десятиліття ПНР стало часом наголошення в кінематографії на героїзмі польського солдата. Що цікаво, увага приділялася як тим, хто воював пліч-о-пліч із Червоною армією, так і солдатам Війська Польського на Заході, підпорядкованого польському еміграційному уряду. Такий підхід вірогідно мав зміцнити гасло генерала Войцеха Ярузельського (керівника ПНР у 1980-х рр.) про те, що армія завжди була на боці нації.

Насамкінець слід зазначити, що окрему групу становлять фільми, автори яких зосереджувалися на аналізі наслідків (часом – довготривалих) подій 1939-1945 рр. Деякі з них звертали увагу на наслідки матеріальних руйнувань, інші – на зміни у соціальній структурі, спричинені в т.ч. Голокостом і масовими переміщеннями населення теренами окупованої Європи.

Remigiusz T. Ciesielski

Kategoria wojny w dyskusjach teologicznych współczesnego katolicyzmu

Wystąpienie jest poświęcone przedstawieniu przemian w rozumieniu kategorii wojny we współczesnej myśli katolickiej.

Głównym problemem rozumienia kategorii wojny we współczesnej teologii jest oderwanie jej od stosowanej od wieków przez Kościół katolicki strategii społecznego wyjaśniania, jak należy rozumieć jego doktryny w tworzonych, przez zmieniającą się kulturę, „nowych słownikach” funkcjonujących w społecznej komunikacji w konkretnych czasach, poprzez zakotwiczenie tych zmieniających się znaczeń w stałości tradycji apostołskiej i wykładzie Pisma Świętego. Współczesna teologia obrała obcą historii teologii katolickiej strategię hermeneutyki zerwania. Strategia ta, po pierwsze, nie pozwala na zrozumienie powodów rewolucji znaczeniowej pojęć, po drugie zaś, poprzez zakotwiczenie nowych zna-

czeń jedynie w przekonaniu samych teologów, powoduje naturalne w tej sytuacji niepokoje dotyczące kwestii podstawowej, to znaczy: czym jest Kościół i jaka jest współcześnie rola papieża jako strażnika tradycji i doktryny Kościoła katolickiego. Nie dziwi więc wstrząs odbiorców encykliki *Fratelli tutti* spowodowany niezgodą papieża Franciszka na treści nauki św. Augustyna o znaczeniu i rozumieniu wojny.

Rewolucyjna zmiana nauczania Kościoła katolickiego dokonana przez papieża Franciszka w rozumieniu wojny, zrywająca z historią znaczenia tej kategorii, kiedy papież potępia każdą wojnę, nawet tę sprawiedliwą, obronną, musiała wzbudzić nie tylko zaniepokojenie, ale i zrodzić pytania o prawne możliwości zmiany doktryny społecznej Kościoła katolickiego przez urzędującego papieża. Stwierdzenie papieża Franciszka, że wojna jest złem, ponieważ stanowi zaprzeczenie wszelkich praw i jest dramatyczną agresją wobec środowiska, mimo zawartego w tej wypowiedzi potencjału emocjonalnego, zaskakuje przemilczaniem tragedii i cierpienia ludzkiego, które są zastępowane kategoriami praw i środowiska. Papież Franciszek, wybierając dla encykliki *Fratelli tutti* narrację opartą na sentymentalnym pacyfizmie, wpływa przekonująco na emocje odbiorców tekstu. Racjonalność czytelników nie zostaje jednak odpowiednio zabezpieczona przed stawianiem pytań o podstawy treści, która pozostanie, gdy już opadną emocje.

Koncepcja wojny sprawiedliwej św. Tomasza z Akwinu, zawarta w Traktacie o miłości, zakłada, że istnieją warunki usprawiedliwiające prowadzenie wojen. Jest ona zbudowana na nauczaniu św. Augustyna, obecnie negowanym przez Stolicę Apostolską. Pojawiające się pytania dotyczące wykładni *Fratelli tutti* odnoszą się także do rozumienia przez papieża Franciszka zasad sprawiedliwości społecznej. Dla jasności opisu procesu przemian w rozumieniu przez Kościół katolicki koncepcji wojny sprawiedliwej warto jeszcze przypomnieć, że ogromny wpływ na ten proces miały wydarzenia II wojny światowej. Powodowany dramatem Hiroszimy i Nagasaki papież Pius XII uzupełnił rozumienie wojny sprawiedliwej o nakaz zapobiegania konfliktom zbrojnym.

Ремігіуш Цесельський

Категорія війни в теологічних дискурсах сучасного католицизму

У доповіді висвітлюватимуться зміни у розумінні категорії війни, які простежуються в сучасній католицькій думці.

Головною проблемою сприйняття категорії війни у сучасній теології є розрив із традиційною стратегією пояснення Римо-католицькою церквою суспільству, як саме слід розуміти її вчення в межах «нових

словників», що створюються змінною культурою і діють у сфері соціальної комунікації в кожен конкретну добу, закріплюючи ці мінливі значення в незмінності апостольської традиції та тлумачення Святого Письма. Сучасна теологія обрала стратегію герменевтики розриву, яка невласлива для попередньої традиції католицької теології. По-перше, ця стратегія не дозволяє зрозуміти причини революції сенсу понять. По-друге, оскільки вона призводить до закорінення нових значень лише в свідомості самих теологів, то пробуджує природні у цій ситуації побоювання щодо фундаментальних питань — чим є Церква і якою є сучасна роль папи як охоронця традиції і доктрини Римо-католицької церкви. Власне тому не дивує, що адресати енцикліки *Fratelli tutti* були шоковані незгодою Папи Франциска із вченням св. Августина про значення і розуміння війни.

Революційна зміна вчення Римо-католицької церкви, спричинена Папою Франциском у розумінні війни, знаменує розрив з попередньою історією значення цієї категорії. Засудження Папою будь-якої війни (навіть справедливої, оборонної), мало спричинити не тільки занепокоєння, але й поставити питання щодо правових підстав для зміни чинним головою Римо-католицької Церкви її соціальної доктрини. Заява Папи Франциска про те, що війна – це зло, оскільки заперечує усі права і є драматичною агресією проти середовища, попри емоційний потенціал цього виступу, приголомшує замовчуванням трагедії і людського страждання, місце яких займають категорії прав і середовища. Обираючи для енцикліки *Fratelli tutti* наратив, заснований на сентиментальному пацифізмі, Папа Франциск переконливо впливає на емоції реципієнтів тексту. Раціональність читачів однак не є настільки захищеною, аби не задаватися питанням про засади змісту, який залишиться після вщухання емоцій.

Концепція справедливої війни св. Фоми Аквінського, що міститься в його «Трактаті про любов», припускає існування умов, які виправдовують ведення війни. Вона спирається на вчення св. Августина, яке нині відкидає Святий Престол. Питання, що виникають щодо тлумачення *Fratelli tutti*, стосуються також розуміння Папою Франциском принципів соціальної справедливості. Аби краще змалювати перебіг змін у розумінні Римо-католицькою церквою поняття справедливої війни варто також згадати, що величезний вплив на цей процес мали події Другої світової війни. Перебуваючи під враженням від драми Хіросіми та Нагасакі, Папа Пій XII доповнив розуміння справедливої війни настановою про необхідність запобігати збройним конфліктам.

Bartosz Hordecki

Komunikacja jako konflikt w ujęciu Arthura Schopenhauera

Wszelkie zjawiska komunikacyjne są kulturowo uwikłane, toteż ich postrzeganie i rozumienie wymaga interpretacji. Dokonują jej przede wszystkim strony sytuacji komunikacyjnej, kierując się określonymi wyobrażeniami oraz nadając swojej aktywności określone znaczenie. W rezultacie komunikacja bywa przestrzenią spotkania, porozumienia, kooperacji, wymiany czy też kreowania symboli, przekazów, znaczeń, tekstów, informacji, wiedzy, punktów widzenia, oglądów rzeczywistości, opinii czy stanowisk. Niemniej można ją także definiować jako sferę konfliktu, w ramach którego ludzie ścierają się, by układać relacje na drodze rywalizacji. W tym ostatnim kontekście interlokutor postrzegany jest jako przeciwnik, którego należy pokonać. Jednocześnie sytuacja komunikacyjna zyskuje charakter agonu służącego narzuceniu podziału na dominujących i zdominowanych. W ten sposób komunikowanie ulega militaryzacji, w ramach której język zostaje wykorzystany jako arsenał manipulacji i szykan ułatwiających podporządkowanie oponenta. Mowa służy wówczas narzucaniu zdania, komunikacja przybiera postać przemocy symbolicznej.

Zjawisko militaryzacji komunikacji od tysiącleci stanowi przedmiot dociekań filozoficznych. W tradycji europejskiej głównym źródłem inspiracji w omawianym temacie przez długie wieki pozostawał dorobek Arystotelesa (w szczególności *Topiki* oraz *O dowodach sofistycznych*). Spore znaczenie w kręgu anglosaskim zyskała także *The Book of Fallacies* autorstwa Jeremy'ego Benthama. Mimo to najbardziej sugestywny obraz komunikacji zmilitaryzowanej odnajdujemy w niedokończonyj pracy *Eristische Dialektik. Die Kunst, Recht zu behalten* autorstwa Arthura Schopenhauera.

Przywołanego tekstu nie należy poznawać i odczytywać w oderwaniu od całości dorobku filozofa. Wypada zarazem spojrzeć na *Dialektykę erystyczną* jako na istotny fragment pogłębionej perspektywy światopoglądowej. Kluczowy jest fakt, że Schopenhauer traktował komunikowanie jako jedną z wielu reprezentacji ślepej woli stanowiącej praprzyczynę ruchu wszechrzeczy. Nie oznacza to jednak, że pochwalał kłótnię dla kłótni. Praca jego stanowi raczej przestrożę przed popadaniem w konflikty komunikacyjne aniżeli wyraz zadowolenia z powodu ich istnienia. Dlatego potraktować ją można jako: 1. próbę zrozumienia, w jaki sposób komunikacja staje się przestrzenią konfliktu, 2. zachętę do eliminowania czynników potęgujących ryzyko konfliktu komunikacyjnego, 3. wyraz ogólnej nieufności względem języka, który jakże często ujawnia swą spontaniczną naturę, generując niezrozumienie i niezgodę.

Powyższe kwestie zostaną szczegółowo omówione w proponowanym re-

feracie. Będzie on próbą ukazania, że konflikt w ujęciu schopenhauerowskim stanowi niejednokrotnie następstwo nadaktywności komunikacyjnej człowieka. Żywiołowość ta skłania do pochopnego wnikania się w nieadekwatne sytuacje komunikacyjne. W tym ujęciu niedopasowanie okazuje się przyczyną czczych waśni. Natomiast jałowe spory stanowią domenę błędu, obłędu i głupoty, toteż zasługują na demaskację i wzgardę.

Бартош Хордецький

Комунікація як конфлікт в розумінні Артура Шопенгауера

Усі комунікативні явища вписані до культурного контексту, а тому їх сприйняття та розуміння потребує інтерпретації. Її здійснюють насамперед учасники комунікативної ситуації, керуючись конкретними уявленнями і надаючи своїй діяльності певне чітке значення. У результаті комунікація стає простором зустрічі, згоди, співпраці, обміну або також створення символів, повідомлень, значень, текстів, інформації, знань, точок зору, сприйняття дійсності, думок або позицій. Водночас комунікацію також можна визначити як сферу конфлікту, коли люди борються між собою, аби встановити певні взаємовідносини шляхом конкуренції. В такому контексті співрозмовник вважається супротивником, якого слід перемогти. Водночас комунікативна ситуація набуває характеру змагальності, нав'язуючи поділ людей на домінуючих і підпорядкованих. Таким чином, комунікація зазнає мілітаризації, в межах якої мова перетворюється на арсенал маніпуляцій і переслідувань, що полегшують підпорядкування опонента. В цьому випадку мова використовується для нав'язання думки, а комунікація набуває форми символічного насильства.

Феномен мілітаризації комунікації слугував предметом філософських досліджень протягом тисячоліть. В європейській традиції звернення до цієї теми багато століть інспірувалося головним чином працями Арістотеля (насамперед такими як «Топіка» та «Про софістичні спростування»). В англосаксонському середовищі чималого значення також набула „The Book of Fallacies” Джереми Бентама. Тим не менш, найбільш сугестивний образ мілітаризованої комунікації знаходимо в незавершеній праці «Eristische Dialektik. Die Kunst, Recht zu behalten» Артура Шопенгауера.

Цей текст не слід вивчати та інтерпретувати у відриві від усього творчого доробку філософа. Водночас варто поглянути на «Еристику, або мистецтво перемагати в суперечках» як на важливий фрагмент глибшої світоглядної перспективи. Ключовий факт полягає в тому, що Шопенгауер трактував комунікацію як одну з багатьох репрезентацій сліпої волі,

яка є першопрчиною руху всього суцього. Однак це не означає, що він схвалював суперечки заради суперечки. Його праця є радше пересторогою від впаданнн в комуникативні конфлікти, аніж виявом задоволення від факту їх існування. Тому її можна вважати: 1) спробою зрозуміти, як саме комунікація стає простором конфлікту; 2) заохоченням до усунення факторів, що збільшують ризик комуникативного конфлікту; 3) вираженням загальної недовіри щодо мови, яка так часто виявляє свою спонтанну природу, породжуючи непорозуміння та незгоду.

Вищезгадані питання будуть детально розглянуті в запропонованій доповіді. Вона стане спробою показати, що конфлікт, згідно з думкою Шопенгауера, часто є наслідком комуникативної гіперактивності людини. Ця стихійність сприяє необачному втягненню в неадекватні комуникативні ситуації. В рамках такого підходу невідповідність перетворюється на причину марнославних сварок. Натомість безглузді суперечки складають сферу помилок, божевілля та дурості. Тому вони заслуговують на те, щоб їх викривали та зневажали.

Marek Miłkołajczyk

Zimna wojna jako walka dobra ze złem

Wraz z zakończeniem II wojny światowej rozpoczął się kolejny konflikt – zimna wojna, w którym niedawni sojusznicy stali się wrogami. Z jednej strony „żelaznej kurtyny” znalazły się Stany Zjednoczone, stojące na czele bloku państw zachodnich, po jej drugiej stronie był natomiast Związek Radziecki, który podporządkował sobie kraje Europy Wschodniej.

Zimna wojna była konfliktem specyficznym. Mimo okazywanej sobie wrogości, między obu zwalczającymi się blokami państw nigdy nie doszło do bezpośredniego starcia zbrojnego. Natomiast przez kilkadziesiąt lat rywalizacja między nimi toczyła się na różnych płaszczyznach – politycznej, militarnej (wyścig zbrojeń), gospodarczej, ideologicznej, kulturalnej, naukowej, a nawet sportowej. W latach zimnej wojny obie strony oskarżały się wzajemnie o spowodowanie wzrostu napięcia w stosunkach międzynarodowych, dążenie do ekspansji, ograniczanie swobód obywatelskich czy też wolności człowieka. Było to szczególnie widoczne w pierwszych latach zimnej wojny, kiedy to jeszcze kształtowały się ostateczne granice między obu blokami. Jednocześnie obie strony, używając różnych metod, głównie propagandowych, starały się dowieść, że reprezentują siły dobra, które zmuszone są walczyć z siłami zła, reprezentowanymi przez obóz przeciwny.

W tej walce dobra ze złem kluczowe były dwie kwestie: demokracja oraz pokój. W ocenie przywódców bloku zachodniego Związek Radziecki podbił kraje Europy Wschodniej, a następnie wbrew ich woli narzucił im swój system totalitarny. Nie zamierzał jednak na tym poprzestać i dążył do dalszej ekspansji, czym stanowił zagrożenie dla światowego pokoju. Z kolei przywódcy radzieccy przedstawiali Stany Zjednoczone jako siłę imperialistyczną i antydemokratyczną.

Strona zachodnia, odpowiadając na zarzuty Moskwy, dowodziła, że broni wolnego i demokratycznego świata przeciwko totalitarnym działaniom ZSRR. Z kolei Stalin utrzymywał, iż Związek Radziecki jest krajem prawdziwej, to znaczy socjalistycznej demokracji, a jego polityka służy obronie światowego pokoju.

Wraz z ukształtowaniem się granic między obu blokami idea walki dobra ze złem zesłała na dalszy plan w wystąpieniach przywódców Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego. Obie strony zaczęły raczej używać języka Realpolitik, grożąc sobie wzajemnie użyciem siły. Idea walki dobra ze złem całkowicie jednak nie zanikła. Można ją odnaleźć chociażby w sporach między intelektualistami obu bloków, jak też w wypowiedziach przedstawicieli różnych ruchów na rzecz pokoju.

Марек Міколайчик

Холодна війна як боротьба добра зі злом

Разом із завершенням Другої світової війни почався черговий конфлікт (Холодна війна), в якому нещодавні союзники стали ворогами. По один бік "залізної завіси" опинилися Сполучені Штати Америки, що очолили блок західних країн. Натомість по інший бік – Радянський Союз, який підпорядкував собі країни Східної Європи.

Холодна війна була специфічним конфліктом. Попри демонстрацію ворожості, між двома конфліктуючими блоками держав ніколи так і не сталося безпосереднього збройного зіткнення. Натомість кілька десятків років між ними точилася конкуренція в різних сферах – політичній, військовій (гонка озброєнь), економічній, ідеологічній, культурній, науковій і навіть спортивній.

У роки Холодної війни обидві сторони звинувачували одна одну в сприянні зростанню напруженості в міжнародних відносинах, тяжінні до експансії, обмеженні громадянських свобод або свободи людини. Особливо це було характерним для перших років Холодної війни, коли остаточні кордони між двома блоками ще не сформувалися. Водночас обидві сторони, використовуючи різні методи (але здебільшого – пропагандистські), намагалися довести, що саме вони є силами добра,

змушеними боротися із силами зла, які репрезентує протилежний табір.

У цій боротьбі добра зі злом ключовими були два питання — демократія і мир. На думку лідерів західного блоку, Радянський Союз завоював країни Східної Європи, після чого силою нав'язав їм свою тоталітарну систему. Він втім не мав наміру зупинитися на цьому і прагнув подальшої експансії, а тому складав загрозу для миру в усьому світі. Своєю чергою радянські лідери трактували Сполучені Штати Америки як імперіалістичну та антидемократичну силу. Західна сторона, відповідаючи на закиди Москви, наголошувала, що охороняє вільний та демократичний світ від тоталітарних дій СРСР. Натомість Сталін стверджував, що Радянський Союз є країною справжньої, тобто – соціалістичної, демократії, а його політика охороняє мир в усьому світі.

Після того, як сформувалися кордони між двома блоками, ідея боротьби добра із злом відійшла на другий план у виступах лідерів Сполучених Штатів Америки та Радянського Союзу. Обидві сторони почали вживати скоріше мову *Realpolitik*, погрожуючи одна одній застосуванням сили. Однак ідея боротьби добра зі злом повністю не вмерла. Вона виринає хоча б у суперечках між інтелектуалами двох блоків, а також у заявах представників різних рухів за мир.

До ідеї боротьби добра зі злом повернувся на початку 1980-х рр. президент США Рональд Рейган, який назвав Радянський Союз імперією зла. Цей образ СРСР виявився настільки сильним і впливовим, що проник також до масової культури. Чудовою ілюстрацією цієї думки слугують хоча б фільми за участі Сільвестра Сталлоне – Рембо 2 і 3, а також Роккі 4. У цих кінострічках опонентами головного героя – сміливого, хоча й не позбавленого людських слабкостей, американського патріота – виступають або вкрай жорстокі комуністи у В'єтнамі та Афганістані, яких підтримує Радянський Союз, або психопатичний радянський боксер-машина із залізним кулаком. Його перемоги над ними мають символічний вимір. Адже вони є перемогою американських цінностей, які однозначно зображуються як сила добра, над комуністичним світом, ототожненим із силою зла.

Monika Obrębska

Propaganda wojenna wczoraj i dziś

Propaganda definiowana jest jako masowe wywieranie wpływu poprzez manipulację symbolami, obrazami i sloganami; występuje w ustrojach totalitar-

nych, gdzie środki masowego przekazu mają charakter zmonopolizowany przez państwo. Propagandę uważa się za jeden ze sposobów sprawowania władzy w społeczeństwie masowym. Pełni ona trzy podstawowe funkcje: integracyjną, agitacyjną i interpretacyjną (Bralczyk dorzuca jeszcze funkcję rytualną), które realizowane są za pomocą różnorodnych środków językowych: porozumiewawczych uogólnień, pomniejszania i powiększania, eufemizmów, presupozycji, wyrażań kategoriycznych, zwrotów emocjonalnych i wartościujących oraz innych. Specyficznym rodzajem propagandy jest propaganda wojenna, zwana również komunikacją strategiczną. Pełni ona przede wszystkim funkcję mobilizacyjną, gdyż musi integrować ludzi do walki z wrogiem, musi podtrzymać morale narodu i zniszczyć morale przeciwnika. W swoim wystąpieniu chciałabym omówić mechanizm i środki wojennej propagandy na przykładach historycznych (propaganda nazistowska) i aktualnych, będących elementem rosyjskiej i ukraińskiej kultury strategicznej.

Моніка Обрембська

Воєнна пропаганда — вчора і нині

Пропаганда визначається як масове здійснення впливу за допомоги маніпуляції символами, образами і гаслами; існує в тоталітарних режимах, коли засоби масової інформації монополізовані державою. Пропаганду вважають одним зі способів здійснення влади в масовому суспільстві. Вона виконує три засадничі функції: інтеграційну, агітаційну та інтерпретаційну (Єжи Бральчик додає до них ще ритуальну), які реалізуються за допомоги різних мовних засобів — багатозначних узагальнень, зменшення і збільшення масштабів, евфемізмів, пресупозицій, категоричних висловів, емоційних і оцінювальних зворотів тощо. Специфічним різновидом пропаганди є воєнна, яка також йменується стратегічною комунікацією. Вона насамперед виконує мобілізаційну функцію, оскільки покликана сконсолідувати людей для боротьби з ворогом, підтримати бойовий дух своєї нації і навпаки знищити його у противника. У своєму виступі я планую розглянути механізм та інструменти воєнної пропаганди, спираючись на приклади з історії (нацистську пропаганду) і сучасності (складові російської і української стратегічної культури).

Tomasz S. Osiejuk

Wojna w świecie zwierząt

Ludzie mają skłonność do umiejscawiania się na szczycie drabiny rozwoju wszystkich organizmów żywych, w tym innych zwierząt. Dotyczy to w szczególności takich cech, jak inteligencja, kultura czy organizacja socjalna społeczeństw. Nie umniejszając odrębności człowieka, będąc biologiem, nie sposób nie zauważyć, iż różnice między naszym gatunkiem a pozostałymi zwierzętami mają raczej charakter ilościowy, a nie jakościowy. Niewątpliwie inne zwierzęta są również inteligentne, posiadają kulturowo przekazywane umiejętności czy też zorganizowane są w społeczeństwa nie mniej zadziwiające niż nasze.

Wymienione powyżej cechy plasujemy niemal automatycznie w kontekście pozytywnych aspektów „wyrastania” człowieka ponad jego zwierzęce korzenie. Warto się jednak zastanowić, czy zjawiska o moralnie wątpliwym charakterze, jak wojna, które charakterystyczne są dla społeczeństwa człowieka, mają również swoje odpowiedniki w świecie zwierząt. Pomimo braku jednoznacznej definicji wojny, bez trudu możemy wyodrębnić sedno tego zjawiska, którym jest siłowe rozstrzygnięcie sporów między zorganizowanymi grupami osobników charakteryzującymi się odmiennymi interesami.

W świecie zwierząt rozwiązania siłowe określają wręcz całe ewolucyjno-ekologiczne relacje, jak chociażby drapieżnik-ofiara czy konkurencja wewnątrzgatunkowa w postaci terytorializmu. Pomimo dramatyzmu wielu takich zachowań, trudno jednak przyrównywać je do działań wojennych człowieka. W końcu my polując, kiedyś dla zdobycia pożywienia, a dziś głównie dla celów prestiżowych, nie nazywamy tego wojną. W prezentowanym wykładzie skupię się jednak na prezentacji takich przypadków, które mają odmienny charakter. Nie bez przyczyny jeden z konfliktów między grupami szympanсів w Tanzanii został nazwany „Wojną Czteroletnią”. Również w innych rejonach Afryki stwierdzano, iż grupy szympanсів walczą ze sobą w sytuacji, gdy ograniczone były zasoby pokarmowe i/lub dostęp do samic. Zbliżone konflikty spotykane są u innych socjalnych ssaków, jak na przykład surykatki, choć tam kończą się co najwyżej rozlewem krwi, a nie śmiercią. Takich przykładów nie ma jednak wiele i choć chciałoby się włączyć tu na przykład mrówki, które robią z robotnic innych gatunków niewolników, to jednak nie mają już one wiele wspólnego z wojnami u ludzi.

Możliwe, iż większą wartością dla nas jako ludzi będzie jednak nie tyle wyszukiwanie wojenno-podobnych zjawisk u zwierząt, a zrozumienie procesów, które regulują agresję u zwierząt w ogóle, a które w swojej istocie znacząco ograniczają prawdopodobieństwo fizycznego starcia osobników. Analiza komunikacji między zwierzętami w kontekście konfliktu interesów niewątpliwie może po-

мóc в зрозуміенні розвитку і розв'язування конфліктів у ludzi, на które często patrzymy w sposób pozbawiony biologicznej perspektywy.

Томаш С. Осєюк ***Війна у світі тварин***

Люди схильні розміщувати себе на самій горі «драбини» розвитку всіх живих організмів, включно з іншими тваринами. Це особливо очевидно в тих випадках, коли йдеться про такі риси як інтелект, культура чи соціальна організація спільнот. Не применшуючи специфіки людини, як біолог однак маю зауважити, що різниця між нашим видом і рештою тварин є радше кількісною, а не якісною. Безумовно інші тварини також розумні, мають культурні навички або організовані в спільноти, які є не менш дивовижними за наші.

Вищезгадані риси ми звикли майже автоматично бачити у контексті позитивних аспектів «виростання» людини за межі її тваринних корінь. Варто однак замислитися, чи сумнівні з моральної точки зору явища (наприклад, війна), які є характерними для людських спільнот, мають свої аналоги в світі тварин. Попри брак однозначної дефініції війни, ми можемо легко виділити осердя цього явища — силове розв'язання суперечок між організованими групами індивідів, що мають різні інтереси.

У світі тварин силові розв'язання просто окреслюють цілі еволюційно-екологічні відносини, як, наприклад, хижак-жертва або внутрішньовидова конкуренція у формі територіалізму. Попри драматизм багатьох таких форм поведінки, їх однак важко порівнювати з військовими діями людини. Зрештою полюючи (колись для здобуття їжі, а нині здебільшого з міркувань престижу), ми це не називаємо війною. У даній доповіді втім зосереджуся на висвітленні випадків, які мають інакший характер. Один з конфліктів між групами шимпанзе в Танзанії небезпідставно отримав назву «Чотирирічна війна». В інших регіонах Африки також було виявлено, що групи шимпанзе билися між

собою, коли ставали обмеженими харчові ресурси та/або доступ до самиць. Схожі конфлікти спостерігаються в інших соціальних ссавців – наприклад, серед сурикатів. Щоправда в цьому випадку зіткнення призводять максимум до кровопролиття, а не смерті. Таких прикладів втім небагато. І хоча до них хотілося б включити тих же мурах, які роблять рабів з робітників інших видів, але такі приклади не мають багато спільного з війнами людей.

Можливо, найбільшою цінністю для нас як людей буде навіть не

стільки вишукування явищ, схожих на війну, у світі тварин, але розуміння процесів, що regulują їх agresję взагалі і по суті istotно обмежують ймовірність фізичного зіткнення індивідів. Не викликає сумніву, що аналіз комунікації тварин в контексті конфлікту interesів може допомогти зрозуміти розвиток і вирішення конфліктів у людському середовищі, які ми часто розглядаємо без урахування біологічної перспективи.

Grzegorz Skrukwa

Wojna, nacjonalizm i nowoczesne narody w Europie XIX i XX w.

Wystąpienie dotyczy relacji między wojną a nacjonalizmem w ujęciu teorii modernistycznych i etnosymbolicznych. Za początek nowoczesności zwykle uznaje się przełom XVIII i XIX w., czyli okres Wielkiej Rewolucji Francuskiej i rewolucji przemysłowej w Europie. W ujęciu Ernesta Gellnera, czołowego twórcy modernistycznych teorii narodu i nacjonalizmu, przejście od „Agrarii” do „Industrii” polegało między innymi na formowaniu mobilnej, umiejącej liczyć, czytać i pisać siły roboczej oraz takiej samej masowej kadry wojskowej.

Wojny rewolucyjne Francji były pierwszymi wojnami, w których zastosowano pobór powszechny, czyli ideę narodu pod bronią. Żołnierz armii rewolucyjnej walczył motywowany ideą braterstwa narodowego, dlatego mógł atakować w szykach wymagających więcej wewnętrznej motywacji niż musztry – w kolumnie uderzeniowej oraz w tyralierze, podczas gdy żołnierze armii starego reżimu mogli zasadniczo walczyć tylko w płytkim szyku liniowym, opartym na ślepym drylu. Państwo narodowe stosujące pobór powszechny było też w stanie – przynajmniej krótkoterminowo – wystawić armię kilkakrotnie większą, niż państwa starego reżimu.

W ciągu XIX i XX w. jednak procesy modernizacyjne i narodotwórcze w Europie postępowały nierównomiernie. Francja jest klasycznym przykładem, gdzie najpierw powstaje nowoczesne państwo narodowe, a potem tworzy ono masową nowoczesną armię. Podobnym przykładem, choć z inną dynamiką czasową, była Wielka Brytania, gdzie pobór powszechny wprowadzono dopiero podczas I wojny światowej. Odwrotna zasadniczo kolejność nastąpiła w Prusach: najpierw w wyniku reakcji na klęskę w wojnie z Napoleonem zaczęto tworzyć armię opartą o krótkoterminowy pobór powszechny, potem zaś dopiero Prusy stały się ośrodkiem jednoczenia Niemiec i budowy niemieckiego państwa narodowego. W Europie były też imperia wielonarodowe, które nie stały się (mimo podejmowanych wysiłków) państwami narodowymi, jak np. Imperium Rosyjskie, gdzie aż do 1917 r. siły zbrojne pozostawały zdecydowanie bardziej armią władcy, niż armią narodu.

Pierwsza wojna światowa wykazała w przypadku niektórych walczących państw spoistość i sukces budowy armii państwa narodowego (Francji i zasadniczo Wielkiej Brytanii oraz Niemiec), natomiast Imperium Rosyjskiemu i Austro-Węgrom przyniosła klęskę, objawiającą się między innymi rozpadem sił zbrojnych po linii podziałów etnicznych.

Гжегож Скруква

Війна, націоналізм і модерні нації в Європі ХІХ і ХХ століть

У доповіді розглядаються взаємозв'язки між війною і націоналізмом з точки зору модерністських та етносимволістських теорій. Початком модерного часу прийнято вважати межу ХVІІІ-ХІХ ст., тобто добу Великої французької революції та промислового перевороту в Європі. На думку Ернеста Гелнера, провідного творця модерністських теорій нації та націоналізму, перехід від «аграрії» до «індустрії» полягав в тому числі у формуванні мобільної робочої сили, здатної рахувати, читати й писати, а також настільки ж масових військових кадрів.

Війни революційної Франції стали першими, під час яких діяв загальний військовий обов'язок, або ідея нації зі зброєю. Солдат революційної армії воював, надихаючись ідеєю національного братерства. А тому він міг атакувати у строю, який вимагав більше внутрішньої мотивації, аніж муштри – в ударній колоні та в тирельерах. Натомість солдати армії старого режиму здебільшого могли битися лише в неглибокому лінійному строю на основі сліпого послуху. Національна держава, спираючись на загальну військову повинність, була також здатна – принаймні в короткостроковій перспективі – виставити армію, яка в кілька разів перевищувала армії держав „старого порядку».

Впродовж ХІХ-ХХ століть модернізаційні і націєтворчі процеси в Європі мали однак нерівномірний характер. Франція є класичним прикладом, коли спочатку з'являється модерна національна держава, а потім вона створює масову модерну армію. Схожим прикладом, хоча з іншою часовою динамікою, є Велика Британія, де загальний військовий обов'язок було запроваджено лише під час Першої світової війни. Протилежна черговість процесів простежується у випадку Пруссії. Спочатку, як реакція на поразку у війні з Наполеоном, починає формуватися армія, заснована на короткотерміновому загальному військовому обов'язку. І лише після цього Пруссія стає осередком об'єднання Німеччини і побудови німецької національної держави. В Європі були також багатонаціональні імперії, які так і не спромоглися (попри усі зусилля) стати національними державами.

Зокрема, йдеться про Російську імперію, де збройні сили до 1917 р. залишалися армією скоріше правителя, аніж народу.

Перша світова війна продемонструвала у випадку деяких її учасників гармонійну цілісність і успішність розбудови армії національної держави (йдеться про Францію, а також загалом про Велику Британію і Німеччину). Натомість Російську імперію і Австро-Угорщину спіткала поразка, яка втілилася в тому числі у розпаді збройних сил вздовж лінії етнічних поділів.

Piotr Śliwiński

Wojna jako skandal i proza życia. Perspektywa literacka

Przedmiotem rozważań będą literackie odpowiedzi na wyzwania wojny w Ukrainie, zarówno artystyczne, jak i doraźne reakcje, prozatorskie i poetyckie, autorów ukraińskich i polskich. W kręgu badawczej uwagi znajdują się zarówno twórcy uznani (np. Serhij Żadan, Jurij Andruchowycz, Katerina Babkina, Llubow Jakymczuk oraz wybrani pisarze polscy, np. Andrzej Stasiuk, Jacek Podsiadło czy Aneta Kamińska), jak i ci, którzy dopiero przez wojnę poczuli się zmobilizowani do pisania. Ponieważ monograficzne ujęcie tematu nie jest możliwe z oczywistych powodów (wojna trwa, literatura powstaje) i osobistych (jestem polonistą, nie ukrainistą), po wyrysowaniu horyzontu doświadczeń czytelnicznych skupię się na analizie paru utworów i wynikających z tego pytaniach.

Tytułowe pojęcie „skandalu” odnosi się do doświadczenia przemocy, gwałtu, nieuzasadnionej i niezapowiedzianej agresji, źródeł szoku, zagubienia i poczucia, iż świat wypadł z kolein. Temu doświadczeniu patronować mogą zaskakująco aktualne słowa Zofii Nałkowskiej, wypowiedziane w związku z II wojną światową: „każda wojna wydaje się być ostatnią, każda następna niemożliwą”.

Na tak rozumiany skandal „brakuje słów”. Jest on kryzysem, a nawet katastrofą dotychczas używanego języka. Jednak w tym wypadku traumatyczna kondycja mowy nie prowadzi, jak bywa w traumie klasycznej, do milczenia, do ciszy, która wydać się może schronieniem; na odwrót – jest motywacją do wszczęcia poszukiwań innego, możliwego, wiarygodnego języka. Trauma jest etycznym zobowiązaniem i pokarmem literatury.

Z kolei tytułowa „proza życia” odnosi się do technik oswojenia i narracyjnych sposobów przetrwania w warunkach wojennych. Istotną rolę odgrywają w tym wypadku uczucia uniwersalne (miłość, przywiązanie, religijność), afirmacja codzienności oraz pamięć „ocalająca” (idylliczna, dotycząca życia „przed”, projektująca życie „po”).

Пьотр Шлівінський

Війна як скандал і проза життя. Літературна перспектива

Предметом аналізу стануть літературні відповіді на виклики війни в Україні — мистецькі і ситуативні, прозові і поетичні реакції українських та польських авторів. В центрі дослідницької уваги перебуватимуть не лише відомі творці (наприклад, Сергій Жадан, Юрій Андрухович, Катерина Бабкіна, Любов Якимчук і такі польські письменники як Анджей Стасюк, Яцек Подсядло чи Анета Камінська), але й ті, хто лише в ході війни відчув у собі потребу писати. Оскільки монографічне опрацювання даної теми неможливе з причин очевидних (війна триває, література створюється) і особистих (я полоніст, а не україніст), тому, окресливши горизонти читацьких вражень, зосереджуся на аналізі кількох творів і викликаних цим питаннях.

Поняття «скандал», включене до назви доповіді, стосується досвіду насильства, згвалтування, невинуватої та неоголошеної агресії, джерел шоку, збентеження та відчуття, що світ зійшов з колії. Цей досвід можна змалювати напрочуд актуальними словами Зофії Налковської, сказаними щодо Другої світової війни: «кожна війна здається останньою, кожна наступна — неможливою».

Для подібного скандалу «немає слів». Це криза чи навіть катастрофа мови, якою донедавна користувалися. У цьому випадку травматичний стан мови втім не призводить, як це буває при класичній травмі, до мовчання, до тиші, яка може здаватися сховищем; навпаки – він спонукає розпочати пошуки іншої, можливої, достовірної мови. Травма є етичним обов'язком і живленням літератури.

Своєю чергою згадана у назві доповіді «проза життя» стосується технік при звичаєння та наративних способів виживання в умовах війни. Важливу роль в цьому випадку відіграють універсальні почуття (любов, прихильність, релігійність), афірмація повсякденності та «рятівна» пам'ять (ідилічна, пов'язана з життям «до», спрямована на проектування життя «після»).

Олександр Безрук

Війна як виклик сучасним демократіям

Широкомасштабна війна, розпочата Російською Федерацією (РФ) проти України, в 2022 році продемонструвала абсолютну неефективність

системи міжнародної безпеки щодо оперативного врегулювання такого типу конфліктів. Остаточно з'ясувалося, що Організація Об'єднаних Націй (ООН) не має важелів впливу щодо агресивних дій держави-учасниці Ради Безпеки. Таким чином, існуюча система міжнародного порядку зазнала чергового виклику.

Означена ситуація створює суттєву небезпеку для мирного співіснування сучасних держав і, окремо, є викликом для сучасних демократій. На теперішній момент часу (2023 р.) це проявляється в наступному:

1. Поступове формування коаліції авторитарних (тоталітарних) держав: РФ, Іран, Північна Корея при символічній (?) підтримці Китаю (КНР).
2. Кількість недемократичних країн значно перевищує кількість демократій.
3. Наявність ядерної зброї у країнах авторитарної коаліції.
4. Наявність у демократичних країнах груп впливу, які представляють інтереси автократій.
5. Економічні зв'язки демократій з автократіями можуть бути використані на користь останніх.
6. Намагання частини європейських еліт «звільнитися» від впливу США у Європі.
7. Відсутність (принаймні публічно артикульованих) стратегічних цілей війни проти Росії з боку колективного Заходу.
8. Внутрішні розбіжності серед країн-членів ЄС, etc.

Важливими кроками, щодо відповідей на виклики сучасним демократіям є необхідність повернення до парадигми (нео)реалізму, усвідомлення ризиків виникнення Третьої Світової війни, консолідації держав колективного Заходу та збільшення рівня їхньої мілітаризації, тощо.

Слід розуміти, що світ знаходиться на межі відкату до панування автократії, де права людини і загальнодемократичні цінності можуть бути втрачені за стислий період часу.

Oleksandr Bezruk

Wojna jako wyzwanie dla współczesnych demokracji

Wojna pełnoskalowa rozpoczęta przez Federację Rosyjską przeciwko Ukrainie w 2022 r. pokazała absolutną nieskuteczność międzynarodowego systemu bezpieczeństwa w zakresie szybkiego rozwiązywania tego typu konfliktów.

W końcu stało się jasne, że Organizacja Narodów Zjednoczonych nie ma wpływu na agresywne działania państw członkowskich Rady Bezpieczeństwa. Tym samym istniejący system porządku międzynarodowego został poddany kolejnemu wyzwaniu.

Wskazana sytuacja stwarza poważne zagrożenie dla pokojowego współistnienia współczesnych państw, a także stanowi wyzwanie dla współczesnych demokracji. W chwili obecnej (2023 r.) przejawia się to następująco:

1. Stopniowe formowanie się koalicji państw autorytarnych (totalitarnych): Federacji Rosyjskiej, Iranu, Korei Północnej przy symbolicznym (?) wsparciu Chin.
2. Liczba państw niedemokratycznych znacznie przewyższa liczbę państw demokratycznych.
3. Obecność broni jądrowej w krajach koalicji autorytarnej.
4. Obecność w krajach demokratycznych grup wpływu reprezentujących interesy autokracji.
5. Powiązania gospodarcze między demokracjami i autokracjami mogą być wykorzystywane na korzyść tych drugich.
6. Wysiłki części elit europejskich zmierzające do „uwolnienia się” od wpływów USA w Europie.
7. Brak (przynajmniej publicznie wyartykułowanych) strategicznych celów wojny z Rosją ze strony Zachodu.
8. Wewnętrzne nieporozumienia między państwami członkowskimi UE itp.

Ważnymi krokami w odpowiedzi na wyzwania współczesnych demokracji są: powrót do paradygmatu (neo)realizmu, uświadomienie sobie ryzyka trzeciej wojny światowej, konsolidacja państw Zachodu i wzrost poziomu ich militaryzacji itp. Należy zrozumieć, że świat jest na skraju powrotu do rządów autokracji, gdzie prawa człowieka i ogólne wartości demokratyczne mogą zostać utracone w krótkim czasie.

Тетяна Комісова

Оцінка психофізіологічних показників учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану

Проводиться дослідження психофізіологічних показників учасників освітнього процесу закладів загальної середньої освіти, вищих навчальних закладів (здобувачів педагогічного університету, курсантів вищих воєнних закладів) з метою оцінки їх адаптації до навчання в умовах воєнного стану. Психофізіологічний стан оцінюється за показниками сили нервової

системи (СНС); розрахунку величини адаптаційного потенціалу системи кровообігу, функціональних проб (проба Руф'є, проби Штанге, Генчі), рівнем особистісної та реактивної тривожності.

Треба зазначити, що на сьогоднішній день проведено лише обмежені наукові досліджень присвячених даній проблемі. Так, у статті Mevlude Akbulut-Yuksel War during childhood: The long run effects of warfare on health, що опублікована Journal of Health представлені дані довгострокових причинно-наслідкових впливів масштабних повітряних атак союзних повітряних сил Другої світової війни у Німеччині внутрішньоутробно та в дитинстві на ризик ожиріння та ймовірність хронічного захворювання у дорослому віці. У цій статті автор також вважає, що серед дітей воєнного часу у дорослому віці підвищена частота таких хронічних захворювань, як інсульт, гіпертонія, діабет і серцево-судинні розлади. Автор статті також наводить дані Akresh та ін., 2012a, Akresh та ін., 2012b, що дівчата воєнного часу, яким було 3 роки і молодше під час громадянської війни в Нігерії, на 0,75 см нижчі у дорослому віці порівняно з дівчатами тієї ж когорти, які проживають у незачеплених районах. Акбулут-Юксель (2014) показує, що збої в школах, спричинені широкомасштабною кампанією бомбардувань воєнно-повітряними силами союзників, призводять до того, що навчання в школі скорочується на 0,4 року, а також нижчої самооцінки задоволеності здоров'ям серед дітей шкільного віку та нижчого росту дорослих.

Проте Almond і Currie (2011) і Hoynes et al. (2016) припускають, що in utero або перебування в ранньому дитинстві в жахливих умовах може мати прямий вплив на довгострокові результати здоров'я людей, такі як індекс маси тіла, ожиріння та хронічні захворювання, незалежно від їх впливу протягом років навчання через невідповідність між дитинством і дорослим середовищем в наявності харчування. Тому вкрай важливо досліджувати ці приховані наслідки збройних конфліктів на дуже довгострокові наслідки для здоров'я.

Вважаємо, що наші дослідження сприятимуть зростанню кількості літератури, що вивчає безпосередні та віддалені наслідки збройних конфліктів для здоров'я дітей.

Tetyana Komisova

Ocena wskaźników psychofizjologicznych uczestników procesu wychowawczego w warunkach wojennych

Celem wystąpienia jest ocena adaptacji do edukacji w warunkach wojennych poprzez pokazanie wskaźników psychofizjologicznych uczestników procesu

edukacyjnego w liceach ogólnokształcących i szkołach wyższych (absolwenci uczelni pedagogicznej, podchorążowie wyższych szkół wojskowych). Stan psychofizjologiczny został oceniony za pomocą wskaźników siły układu nerwowego, obliczenia wartości potencjału adaptacyjnego układu krążenia, testów funkcjonalnych (test Ruffiera, testy Shtange, Genchi), poziomu lęku osobistego i reaktywnego.

Należy zauważyć, że do tej pory przeprowadzono jedynie ograniczone badania naukowe poświęcone temu problemowi. Przykładowo, w artykule *War during childhood: The long run effects of warfare on health*, opublikowanym w czasopiśmie „Journal of Health”, jego autorka Mevlude Akbulut-Yuksel przedstawia związek między atakami alianckich sił powietrznych podczas II wojny światowej w Niemczech, do których doszło w okresie płodowym i dzieciństwie, a ryzykiem otyłości i prawdopodobieństwem wystąpienia chorób przewlekłych w wieku dorosłym. W artykule tym autorka zauważa również, że częstotliwość występowania w wieku dorosłym takich chorób przewlekłych, jak udar, nadciśnienie, cukrzyca i zaburzenia sercowo-naczyniowe także wzrasta wśród dzieci z czasów wojny. Przytacza ona również dane na temat dziewcząt, które miały 3 lata i mniej podczas wojny domowej w Nigerii. Wynika z nich, że są one o 0,75 cm niższe w wieku dorosłym niż dziewczęta, które zamieszkiwały obszary nie dotknięte wojną. Akbulut-Yuksel pokazuje ponadto, że zakłócenia w szkole spowodowane masowymi bombardowaniami przez alianckie siły powietrzne skutkowały skróceniem o 0,4 roku nauki i niższą samooceną zadowolenia ze zdrowia wśród dzieci w wieku szkolnym oraz niższym wzrostem w wieku dorosłym.

Jednak Almond i Curry (2011) oraz Hoynes i inni (2016) sugerują, że narażenie na niekorzystne warunki w macicy lub we wczesnym dzieciństwie może mieć bezpośredni wpływ na długoterminowe wyniki zdrowotne u osób, takie jak wskaźnik masy ciała, otyłość i choroby przewlekłe, niezależnie od ich narażenia w latach szkolnych z powodu różnic między dzieciństwem a środowiskiem dorosłych pod względem obecności żywności. Dlatego konieczne jest zbadanie tych ukrytych skutków konfliktu zbrojnego na długoterminowe wyniki zdrowotne.

Mamy nadzieję, że nasze badania przyczyniają się do poszerzenia dotychczasowej literatury badającej bezpośrednie i długoterminowe skutki konfliktów zbrojnych dla zdrowia dzieci.

Марія Култаєва, Наталія Радіонова

Досвід «пригадування майбутнього»: війна як зло у філософсько-історичних імплікаціях Григорія Сковорода і Йоганна Готтліба Фіхте

Розгляд історичних наративів війни як досвіду “пригадування майбутнього” з позиції концептуальної історії Р. Козеллека надає нових імпульсів осмисленню зв'язку між амбівалентними інтенціями просвітницького утопізму та їхнім відлунням у воєнних злочинах комуністичної ідеології та посткомунізму. Сковорода і Фіхте, включені спостерігачі й критики процесів системного суспільного оновлення, що відбувалося упродовж XVIII-го і початку XIX-го століть, пропонують свій варіант спротиву імперським геополітичним і культурним амбіціям, а також розкривають своє бачення шляхів формування нової людини, виходячи з конкретних тогочасних умов.

Здійснена обома філософами рефлексія кризових станів, притаманних цьому історичному періоду, поглиблює розуміння специфіки реставрації імперських війн під гаслами духовного оновлення людства. Конструктивна критика агресивного потенціалу просвітницьких ілюзій тут здійснюється з позиції релігійного-етичного (Сковорода) та культурно-політичного (Фіхте) підходів до життєдіяльності людини у період перманентних імперських, а також релігійних війн на різних етапах національного самоствердження.

При цьому переосмислюється й актуалізується просвітницький наратив пробудження духу і зберігається віра у всесилля освіти та виховання на загальнолюдському та на національному рівнях. Синтез універсалізму і збережених смислів національних культур, присутній у творах Сковорода та Фіхте, притаманний також деяким сучасним історичним наративам з елементами постісторичного дискурсу.

Амбівалентність практик удосконалення людини й людства у цілому, описаних Сковородою і Фіхте на основі реалій тогочасної Східної та Західної Європи, можна розглядати як латентне застереження щодо можливості спалаху напівфеодальних війн на європейському континенті. Присутність семантик напівфеодальних війн у виправданні російської агресії на Україні породжує контрверсійний розгляд останніх як уособлення зла у битвах за ресурси та геополітичні переваги. Російське військове вторгнення на територію незалежної України треба ідентифікувати як зло і кримінальний утопізм. Такі семантики як «боротьба за визнання» (А. Гоннет) або «пригоди посткомуністичної душі» (П. Слотердаjk про останню війну на

Балканах) вже не здатні передати повністю жахи, терор та мародерство, що мають місце у постіндустріальній війні із застосуванням нових технологій. Це можна вважати початком нового постісторичного нарративу у модусі постсекулярності на основі принципів благоговіння перед Богом і перед життям, разом з вірою у перемогу не тільки на полі бою, а й у боротьбі за світоглядні цінності, отже, – за свободу і майбутнє людства.

Mariia Kul'taieva, Natalia Radionova

Doświadczenie „przyszłej przeszłości”: wojna jako zło w filozoficznych i historycznych rozważaniach Hryhorija Skoworody i Johanna Gottlieba Fichtego

Rozważanie na temat historycznych narracji wojny jako doświadczenia „przyszłej przeszłości” w oparciu o metodologię konceptualnej i wielopoziomowej historii (Reinhart Koselleck) daje pewne impulsy do ponownego przemyślenia związku między ambiwalentnymi intencjami oświeceniowego utopizmu a ich rezultatem prowokującym militarne zbrodnie ideologii komunistycznej i postkomunizmu. Skoworoda i Fichte proponują swoje warianty stawiania oporu imperialnym ambicjom w wymiarze geopolitycznym i kulturowym jako zaangażowani i krytyczni obserwatorzy systemowych trendów odnowy społeczeństw europejskich w XVIII i u progu XIX w. Poszukiwania te wiązały się z oryginalnymi konceptualizacjami kształtowania nowego człowieka nie tylko abstrakcyjnego, ale także w konkretnych warunkach historycznych.

Refleksja nad istotą ludzką w stanie kryzysu została dokonana przez obu filozofów, dlatego ich wkład można uznać za wieloaspektową diagnostykę wczesnej nowoczesności, która może być również wykorzystana jako przekonujący model wyjaśnienia niektórych przyczyn powrotu wojen imperialnych w przyszłości jako wspomnienie dające legitymizację wezwaniom do duchowego przebudzenia ludzkości. To konstruktywnie krytyczne podejście do wojującego iluzorycznego potencjału Oświecenia otwiera dodatkowo ten dyskurs w dwóch kierunkach: religijno-etycznym (Skoworoda) i kulturowo-politycznym (Fichte). Pozwala to wyjaśnić codzienne życie człowieka w okresach ciągłych wojen imperialnych i religijnych oraz na różnych etapach narodowego oświadczenia.

Oświeceniowa narracja o duchowym przebudzeniu człowieka prowadziła jednak do wiary w ideę wszechmocy edukacji. Idea ta nadal determinuje proces cywilizacyjny, mimo jej krytyki z punktu widzenia aktualnej sytuacji narodowej i tradycji historycznych. Synteza uniwersalizmu i znaczenia kultur narodowych w traktatach Skoworody i Fichtego pojawia się często we współczesnych

narracjach historycznych, z elementami zaczerpniętymi z dyskursów posthistorycznych.

Ambiwalencja ludzkich praktyk naprawczych, które zostały opisane przez Skoworodę i Fichtego stosownie do dawnych realiów Europy Wschodniej i Zachodniej, może być uważana za ukryte ostrzeżenie przed powrotem półfeudalnych wojen na kontynencie europejskim. Rosyjska inwazja wojskowa na terytorium Ukrainy może być identyfikowana zarówno w kategoriach zła, jak i zbrodniczego utopizmu. Te semantyki, jak „walka o uznanie” (A. Honneth) lub „przygody postkomunistycznej duszy” (P. Sloterdijk do ostatniej wojny bałkańskiej) pozwalają wyrazić nowe formy okropności, terroru i spustoszenia, które mają miejsce w postindustrialnej wojnie podbojowej, która niszczy Ukrainę. Na tym założeniu opierałaby się nowa posthistoryczna narracja w modelu postsekularności z jej zasadami czci dla Boga i życia połączonymi z pewnością zwycięstwa nie tylko na polu bitwy, ale także w walce o wartości europejskie z ich uniwersalnym znaczeniem i perspektywami wolności dla całej ludzkości.

Світлана Пилипенко

Земля в історичних наративах війни: етика страждання та оптимізм відновлення

Актуальність теми дослідження обумовлена кризовими процесами початку XXI століття, серед яких варто зазначити як екологічну, так і антропологічну кризи, що зумовлює ментальні й інтелектуальні зрушення. Виникає потреба в зміні методології дослідження, що зумовлено теоретичними та практичними чинниками сьогодення, серед яких варто назвати концептуалізацію феномена Землі як матриці, як площини, як платформи розгортання історії людства, що вимагає застосування таких дихотомій, як «олюднення – розлюднення», «турбота – експлуатація», «етика страждання – оптимізм відновлення».

Історичні наративи виступають конструкціями, де закріплюється множинність зв'язків, що дозволяє розглядати останні як полілог минулого, теперішнього і майбутнього, що долає лінійно-висхідну концепцію історичного часу, зорієнтованого на прийдешність. Одним із викликів буттєвості людини є війна як складне і багатовимірне явище, історичні наративи якої не повинні виключати онтоантропологічний вимір Землі. Цей вимір відтворює сенс життя людини та сприяє ствердженню оптимізму відновлення, створює нові образи історичного часу, що

відповідає запитам сучасності в ситуації «ущільнення» останнього.

Стверджується, що аналіз Землі в історичних наративах війни визначає останню в якості медіума, що резонує із осмисленням глибинних, наскрізних цінностей людського буття. Земля постає поліфонією сенсів. Останні репрезентують технологічні, ментальні і інтелектуальні зрушення в розумінні та інтерпретації зазначених наративів в контексті таких концептів, як «травма», «традиція», «етика», «політичний капітал», «ритуалізація», «символ» тощо.

Svitlana Pylypenko

Ziemia w historycznych narracjach wojennych: etyka cierpienia i optymizm odbudowy

Aktualność zaproponowanego tematu badawczego wynika z procesów kryzysowych rozpoczynającego się XXI w., wśród których należy odnotować zarówno kryzysy ekologiczne, jak i antropologiczne. Mają one wpływ na przemiany mentalne i intelektualne. Istnieje zatem potrzeba zmiany metodologii badań, która wynika z teoretycznych i praktycznych czynników współczesności. Wśród nich należy wymienić konceptualizację fenomenu Ziemi jako matrycy, jako płaszczyzny, jako platformy dla rozwoju historii ludzkości, co wymaga stosowania takich dychotomii jak „humanizacja – dehumanizacja”, „troska – eksploatacja”, „etyka cierpienia – optymizm odbudowy”.

Narracje historyczne działają jako struktury, w których utrwała się wielość powiązań, co pozwala nam postrzegać je jako polilog przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, przewyżczając linearnie wznoszącą się koncepcję czasu historycznego zorientowanego na przyszłość. Jednym z wyzwań ludzkiego bytu jest wojna jako złożone i wielowymiarowe zjawisko, z którego historyczne narracje nie powinny wykluczać onto-antropologicznego wymiaru Ziemi. Wymiar ten odtwarza sens ludzkiego życia i przyczynia się do afirmacji optymizmu odnowy, tworzy nowe obrazy czasu historycznego, który odpowiada potrzebom nowoczesności w sytuacji jej „zageszczenia”.

Twierdzi się, że analiza Ziemi w historycznych narracjach wojennych definiuje ją jako medium, które rezonuje ze zrozumieniem głębokich, przecinających się wartości ludzkiej istoty. Ziemia jawi się jako polifonia znaczeń, która reprezentuje technologiczne, mentalne i intelektualne zmiany w rozumieniu i interpretacji tych narracji w kontekście takich pojęć jak „uraz”, „tradycja”, „etyka”, „kapitał polityczny”, „rytualizacja”, „symbol” itp.

Сергій Сєряков

Війна як чинник щоденного життя єзуїтських шкіл

В доповіді буде висвітлено головні аспекти впливу фактору війни на перебіг діяльності єзуїтських шкіл, які в другій половині XVI – третій чверті XVIII ст. були найбільшою монолітною освітньою системою в світовому масштабі. Насамперед увагу буде зосереджено на збитках, яких зазнавали під час військових дій освітні осередки ордену (йдеться про руйнацію їх шкільної інфраструктури, знищення міської нерухомості та спустошення замських маєтків), ставленні до цього адміністрації осередків ордену і відновлювальних заходах (як, коли і за яких обставин проводилася реконструкція будівель і яким чином відновлювався економічний потенціал єзуїтських домів).

В доповіді також планується висвітлити безпосередній вплив військових дій на перебіг навчального процесу – за яких обставин відбувалося його припинення, якою була доля учнів і викладачів, коли та в яких саме формах відбувалося поновлення діяльності шкіл. Третій важливий аспект впливу фактору війни на діяльність навчальних закладів ордену – це зміни в процесі і якості підготовки викладачів. Зокрема, планується звернути увагу на збільшення питомої ваги молодих недосвідчених кадрів, а також зростання поширеності лакун у процесі проходження ними звичних для єзуїтів етапів інтелектуальної формації.

Аналіз вищезазначеної проблематики буде проведено на широкому географічному і хронологічному тлі. Але головний акцент буде зроблено на ситуацію в межах Польської провінції ордену в другій половині XVII ст., коли на цих теренах війна перетворилася на постійний дестабілізуючий фактор розвитку єзуїтського шкільництва. Висвітлення зазначеної проблематики насамперед спиратиметься на аналіз внутрішньої документації Польської провінції Товариства Ісуса (йдеться про *Cataloges brevis*, *Cataloges triennales*, *Historiae* місцевих осередків ордену etc.).

Sergiy Seryakov

Wojna jako czynnik życia codziennego szkół jezuitckich

W wystąpieniu naświetlone zostaną główne aspekty wpływu czynnika wojennego na działalność szkół jezuitckich, które od drugiej połowy XVI do trzeciej ćwierci XVIII w. tworzyły największy na świecie jednolity system edukacyjny. Przede wszystkim uwaga zostanie skupiona na zniszczeniach, jakich doznały ośrodki edukacyjne zakonu podczas działań wojennych (chodzi o infrastrukturu-

рę szkolną, nieruchomości miejskie i własność ziemską), a także na działaniach restytucyjnych podejmowanych przez administrację ośrodków jezuickich, to znaczy: w jaki sposób, kiedy i w jakich okolicznościach odbudowywano budynki oraz w jaki sposób przywracano potencjał ekonomiczny domów jezuickich.

W wystąpieniu podkreślony zostanie również bezpośredni wpływ działań wojennych na proces edukacyjny – tj. w jakich okolicznościach został on przerywany, co stało się z uczniami i nauczycielami, kiedy i w jakim składzie wznowiono zajęcia w szkołach.

Trzecim ważnym aspektem wpływu czynnika wojennego na działalność zakonnych placówek oświatowych były zmiany, jakie zaszły zarówno w procesie kształcenia nauczycieli, jak i w poziomie jego jakości. W wystąpieniu zostanie zwrócona uwaga na pojawienie się młodej, niedoświadczonej kadry nauczycielskiej, a także na wzrost częstości występowania luk w zwykłych składnikach jezuickiej formacji intelektualnej (tj. studiowanie retoryki, filozofii i teologii) wśród jezuickich nauczycieli.

Analiza powyższych zagadnień zostanie przeprowadzona w szerokim zakresie geograficznym i chronologicznym. Główny nacisk zostanie jednak położony na sytuację w obrębie jezuickiej Prowincji Polskiej w drugiej połowie XVII w., kiedy to wojna stała się trwałym czynnikiem destabilizującym rozwój szkolnictwa jezuickiego na tych terenach. Omówienie tego zagadnienia opierać się będzie przede wszystkim na analizie dokumentacji wewnętrznej Prowincji Polskiej Towarzystwa Jezusowego.

Олена Стрельнікова

Війна як прояв політичного радикалізму

У сучасному світовому просторі радикалізм набуває все більшого поширення, стає невід’ємним складником політичного життя багатьох країн. Політичний радикалізм, тобто докорінне перетворення соціуму рішучими заходами та методами, породжується неможливістю вирішити політичну ситуацію, що склалася, або змінити існуючий стан справ демократичним шляхом. На сучасному етапі світового розвитку даний феномен змінюється та трансформується, набуває нових форм та видів. За умови виникнення військового конфлікту, збройної боротьби, або їхнього загострення, активізуються всі види діяльності, пов’язані із зіткненням протилежних інтересів, поглядів, з використанням будь-яких різновидів насилля, щодо досягнення певних політичних цілей. При цьому для даної актуалізації є характерними, з одного боку, докорінна, різка та кардинальна

зміна існуючої політичної системи або суспільства в цілому, з другого – схильність до використання рішучих, жорстких, навіть жорстоких, методів та способів перетворень. Військовий конфлікт, за таких умов, стає крайнім з можливих шляхів реалізації такого перетворення.

Активні воєнні дії докорінно змінюють характер відносин між суб'єктами політики, розділяють країни на протиборчі сторони, продовжуючи ведення політики насильницьким шляхом. Для вирішення будь-якої конфліктної ситуації радикальними способами та методами суб'єкти політики розділяються на непримиренні об'єднання, для котрих є характерними ідейна одержимість, абсолютизація та максималізм рішень, що приймаються, спроби віднайти методи розв'язання складних соціально-економічних, соціально-політичних, соціально-культурних тощо, проблем простими, універсальними способами з обов'язковою наявністю насильницького компоненту та тоталітарного стилю мислення. Сучасне українське суспільство, що перебуває під впливом військового вторгнення з боку Російської Федерації, характеризується кризовим станом всіх своїх структурних елементів, підсистем суспільства, що обумовлює необхідність підтримувати безпеку суспільства та держави збройними засобами, вдаватися до вирішальних способів ведення війни, з метою забезпечити принцип суверенності та гарантувати суверенітет національної держави.

Olena Strelnikova

Wojna jako przejaw radykalizmu politycznego

We współczesnej przestrzeni światowej radykalizm jest coraz bardziej powszechny, staje się integralną częścią życia politycznego wielu krajów. Radykalizm polityczny, czyli radykalna transformacja społeczeństwa za pomocą zdecydowanych środków i metod, spowodowany jest niezdolnością do rozwiązywania bieżących problemów politycznych lub demokratycznej zmiany istniejącego stanu rzeczy. Na obecnym etapie rozwoju świata zjawisko to zmienia się i przekształca, przybierając nowe formy i typy. W warunkach konfliktu zbrojnego aktywizowane są wszelkie działania związane ze ścieraniem się przeciwstawnych interesów i poglądów, przy użyciu wszelkiego rodzaju środków przemocy dla osiągnięcia określonych celów politycznych. Jednocześnie działania te charakteryzują się z jednej strony fundamentalną i radykalną zmianą istniejącego systemu politycznego lub społeczeństwa jako całości, z drugiej – tendencją do stosowania zdecydowanych, sztywnych, a nawet okrutnych sposobów i metod transformacji. Konflikt zbrojny w takich warunkach staje się ostatnim możli-

wym sposobem przeprowadzenia takiej transformacji.

Aktywne działania wojenne radykalnie zmieniają charakter stosunków między podmiotami polityki, dzielą kraje na przeciwne strony, kontynuując prowadzenie polityki za pomocą brutalnych środków. Aby rozwiązać każdą sytuację konfliktową za pomocą radykalnych sposobów i metod, podmioty polityki dzielą się na niemożliwe do pogodzenia ugrupowania, które charakteryzują się ideologiczną obsesją, absolutyzacją i maksymalizmem decyzji, próbami znalezienia metod rozwiązywania złożonych problemów społeczno-gospodarczych, społeczno-politycznych, społeczno-kulturowych itp. w prosty, uniwersalny sposób z obowiązkową obecnością elementu przemocy i totalitarnego stylu myślenia. Współczesne społeczeństwo ukraińskie, które znajduje się pod wpływem inwazji wojskowej Federacji Rosyjskiej, charakteryzuje się stanem kryzysowym wszystkich swoich elementów strukturalnych, podsystemów społecznych, co wymaga utrzymania bezpieczeństwa społeczeństwa i państwa za pomocą środków zbrojnych, uciekając się do zdecydowanych metod prowadzenia wojny, w celu zapewnienia zasady suwerenności i zagwarantowania suwerenności państwa narodowego.

Тамара Хомуленко, Карина Фоменко

Психопедагогіка війни: військова парадигма стратегій життєстійкості

Зміст доповіді є результатом поєднання положень науки про феноменологію війни з положеннями авторського підходу до стратегії психологічного супроводу процесу одужання: «Хвороба як учитель».

Метою роботи, відображеної в доповіді, є створення стратегії психологічної допомоги і самопомоги, яка ґрунтується на зміні у людей когнітивної рамки явища війни з деструктиву на конструктив шляхом усвідомлення того, що війна виконує по відношенню до людей педагогічні функції та має необхідні й достатні ознаки ритуалу ініціації – ритуалу переходу на новий рівень розвитку.

Новизна представлених результатів:

1. Вперше запропоновано стратегічний вектор і каркас психологічної допомоги, що базується на ідеї психопедагогіки війни.
2. Розширено уявлення про феномени війни (військовий конфлікт, туман війни, бойовий дух, бойовий транс, ворог, зброя, територія смерті, битва, ціна перемоги) шляхом включення до його дефініції психологічних корелятив ресурсного гатунку.

3. Доведено можливості і апробовано засоби застосування умов війни, як таких, що сприяють сприйманню складних життєвих ситуацій в якості.

Tamara Khomulenko, Karyna Fomenko

Psychopedagogika wojny: wojskowy paradygmat strategii przetrwania

Wystąpienie jest wynikiem połączenia ustaleń nauki o fenomenologii wojny z wynikami autorskiego podejścia do strategii psychologicznego wsparcia procesu zdrowienia „Choroba jako nauczyciel”. Jego celem jest natomiast stworzenie strategii pomocy psychologicznej i samopomocy, która opiera się na zmianie ram poznawczych zjawiska wojny z destrukcyjnych na konstruktywne poprzez uświadomienie sobie, że wojna pełni funkcje pedagogiczne w stosunku do ludzi i ma niezbędne i wystarczające oznaki rytuału inicjacyjnego – rytuału przejścia na nowy poziom rozwoju.

Przedstawione wyniki mają charakter nowatorski, gdyż:

1. Po raz pierwszy zaproponowano strategiczny wektor i ramy pomocy psychologicznej, oparte na idei psychopedagogiki wojny.
2. Koncepcja zjawiska wojny (konflikt zbrojny, mgła wojny, morale, trans bojowy, wróg, broń, terytorium śmierci, bitwa, cena zwycięstwa) została rozszerzona poprzez włączenie do jej definicji korelatów psychologicznych zasobów.
3. Ukazano możliwości i sprawdzone sposoby zastosowania warunków wojennych do postrzegania trudnych sytuacji życiowych jako źródła treningu z pełnym zaangażowaniem.

**Historia Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu
Pedagogicznego im. H.S. Skoworody/Історія Харківського
національного педагогічного університету Г.С. Сковороди**

Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skoworody jest jedną z najstarszych instytucji edukacyjnych na Ukrainie. Ma wspaniałą historię, która przeplata się z historią Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. W.N. Karazina, otwartego 18 stycznia 1805 r.

W dniu 1 września 1811 r. zaczął działać Instytut Pedagogiczny Uniwersytetu Charkowskiego, kształcący nauczycieli gimnazjów i szkół powiatowych oraz gubernialnych. Jego pierwszym dyrektorem był Christoph Dietrich von Rommel (1781-1859), absolwent Uniwersytetu w Getyndze, znany etnograf, geograf i badacz historii Hesji. W 1858 r. Instytut został zamknięty na mocy dekretu rządowego, a na jego miejsce w 1860 r. uruchomiono kursy praktyczno-pedagogiczne. W 1907 r. na ich bazie powstały Wyższe Kursy dla Kobiet. Ich dyplom był powszechnie uznawany przez społeczeństwo i miał wysoki status, równoważny z dyplomem uniwersyteckim.

Równolegle od 1812 r. w Charkowie działał Instytut Szlachetnie Urodzonych Panien, otwarty dzięki staraniom słynnego ukraińskiego pisarza Hryhorija Kwitki-Osnowianenka i jego brata Andrija.

W 1919 r. obie te instytucje połączono w Wyższe Trzyletnie Kursy Pedagogiczne, których dalsza ewolucja doprowadziła do powstania Charkowskiego Państwowego Instytutu Pedagogicznego w 1933 r. W roku akademickim 1940/41 studiowało w nim łącznie około 11000 studentów (stacjonarnych, niestacjonarnych i wieczorowych), a liczba absolwentów była największa w historii instytutu: 561 osób.

Dwa budynki Instytutu, znajdujące się w centralnej części Charkowa, zostały zniszczone podczas II wojny światowej. 20 września 1941 r. Instytut został ewakuowany do Samarkandy (Uzbecka SRR). W Charkowie działalność uczelni została wznowiona we wrześniu 1943 r., po ostatecznym wyzwoleniu miasta.

W połowie stycznia 1944 r. Charkowski Państwowy Instytut Pedagogiczny otrzymał nową siedzibę przy ulicy Artema 29 (obecnie Aleczewskich 29). Jest to historyczny budynek w centrum Charkowa, który został zbudowany w 1914 r. na potrzeby Chłopskiego Banku Ziemskiego. W latach 20. i 30. XX w. mieściło się w nim Ministerstwo Edukacji Ukraińskiej SRR. Obecnie znajduje się tu rektorat, administracja Uniwersytetu oraz Wydział Historii i Prawa.

W lutym 1945 r. Charkowskiemu Państwowemu Instytutowi Pedagogicznemu nadano imię wybitnego ukraińskiego filozofa, poety, pedagoga i nauczyciela Hryhorija Skoworody (1722-1794). W latach 50. i 60. ta uczelnia wyższa stała się silnym i znaczącym ośrodkiem edukacyjnym. W lipcu 1958 r. została zreorganizowana w Instytut Pedagogiczny Wychowania Fizycznego im. H.S. Skoworody, ale w sierpniu 1962 r. powróciła do starej nazwy – Charkowski Państwowy Instytut Pedagogiczny. W tym czasie uczelnia kształciła na dziesięciu kierunkach. Na sześciu wydziałach studiowało 4475 studentów, w tym 1935 studentów

studiów stacjonarnych, 644 studentów studiów wieczorowych i 1896 studentów studiów niestacjonarnych. Studia podyplomowe ukończyło 33 studentów.

W latach 80. w Charkowskim Państwowym Instytucie Pedagogicznym im. H.S. Skoworody otwarto szereg nowych wydziałów i katedr. Liczba studentów szybko rosła, co skłoniło kierownictwo do zainicjowania budowy nowego gmachu w dzielnicy Sałtiwka, przy ulicy Bliuchera 2 (obecnie Wałentyniwska 2), który został oddany do użytku w 1991 r.

W 1992 r. Państwowy Instytut Pedagogiczny im. H.S. Skoworody w Charkowie uzyskał akredytację na poziomie IV i podjęto decyzję o przekształceniu go w uniwersytet. Zgodnie z uchwałą Rady Ministrów Ukrainy (nr 244 z 20 kwietnia 1994 r.) i rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Ukrainy z dnia 9 listopada 1994 r. Instytut stał się Uniwersytetem. W tym okresie na 14 wydziałach na 31 kierunkach studiowało łącznie 8406 studentów. W 1995 r. wznowiono wydawanie gazety „Uczytel”.

Charkowski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skoworody staje się znaczącym ośrodkiem kształcenia kadr dla ukraińskiego systemu edukacji. Rozpoczyna się nowy jakościowy etap jego rozwoju. Staje się to podstawą do nadania uniwersytetowi statusu uniwersytetu narodowego (na podstawie dekretu prezydenta Ukrainy z dnia 21 sierpnia 2004 r. nr 955/2004).

Od 24 grudnia 2020 r. Charkowskim Narodowym Uniwersytetem Pedagogicznym im. H.S. Skoworody kieruje doktor habilitowany nauk pedagogicznych, profesor, członek-korespondent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy Jurij Bojczuk.

W ciągu wielu lat istnienia Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody jego losy były ściśle związane z całą rzeszą znanych przedstawicieli nauki, kultury i sportu. W różnych latach na Uniwersytecie pracowali: Lew Kadaner (1913-1991) – wybitny badacz elektrochemii stosowanej i galwanostegii; Jakiw Sinelnikow (1921-1999) – specjalista w dziedzinie anatomii błon śluzowych i nerwów obwodowych; Ołeksandr Krapiwnyj (1929-1990) – pionier ekologicznych i etologicznych badań złożonych form zachowania ptaków i ssaków, założyciel Uniwersyteckiego Muzeum Zoologicznego; Mychajło Hetmanec (1923-2021) – wybitny literaturoznawca, badacz *Słowa o wyprawie pułku Igora*; Leonid Uszkałow (1956-2019) – wybitny badacz twórczości Hryhorija Skoworody i ukraińskiej literatury okresu baroku; Ołeksij Łeontiew (1903-1979) – jeden z założycieli charkowskiej szkoły psychologicznej powstałej na początku lat 30. XX w.; Andrji Zilbersztejn (1897-1984) – znany specjalista w dziedzinie dydaktyki, badacz problemu wizualizacji w nauczaniu; Ołeksandr Procewskij (1929-2016) – wybitny prawnik prawa pracy itp.

W latach 1996-2017 jako kierownik, a następnie profesor Katedry Gier Sportowych (od 2016 r.: Katedra Sportu Olimpijskiego i Zawodowego oraz Gier

Sportowych) pracował Jurij Pojarkow, dwukrotny mistrz olimpijski (1964, 1968) oraz wielokrotny mistrz świata i Europy w siatkówce.

Wiele wybitnych nazwisk jest także wśród absolwentów Uniwersytetu. W latach 1934-1940 studiował tu Dmytro Nytczenko (1905-1999), ukraiński poeta, organizator życia oświatowego i kulturalnego ukraińskiej diaspory w Australii, szef australijskiego oddziału Związku Pisarzy Ukraińskich „Słowo” i przewodniczący Ukraińskiej Centralnej Rady Szkolnej w Australii. W 1941 r. Instytut ukończyła Ołena Apanowycz (1919-2000), znana ukraińska historyczka, badaczka historii Sicy Zaporoskiej i ukraińskiego kozactwa, autorka książek: *Zaporożka Sicz u borotbi proty turecko-tatarskoji ahresiji: 50-70-i rr. XVIII st.*, Kyjiw 1961; *Zbrojni syły Ukrainy perszoji połowyny XVIII st.*, Kyjiw 1969; *Rozpowidi pro zaporożkich kozakiw*, Kyjiw 1991; *Ukrajinsko-rosijskij dohowirr 1654 roku. Mify i realnist*, Kyjiw 1994. W 1953 r. Wydział Historii ukończył Pawło Sochań (1926-2013), wieloletni dyrektor Instytutu Ukraińskiej Historiografii i Źródłoznawstwa im. M.S. Hruszewskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (1991-2013).

Absolwentem Uniwersytetu z 1996 r. jest Serhij Żadan (ur. 1974), wybitny współczesny pisarz ukraiński, laureat Nagrody Literackiej Eutropy Środkowej Angelus, autor między innymi powieści *Anarchy in the Ukr*, *Depeche Mode*, *Internat*, *Woroszyłowgrad*, *Mezopotamia* oraz zbiorów poezji i opowiadań. W latach 1996-1999 studiował również na studiach doktoranckich na Charkowskim Narodowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. H.S. Skoworody, gdzie w 2000 r. obronił pracę doktorską poświęconą ukraińskiemu futuryzmowi *Poglądy filozoficzne i estetyczne Mychajła Semenka*.

Na Uniwersytecie studiowało także wielu znanych ukraińskich szermierzy: Mychajło Tyszko (ur. 1959), brązowy medalista Igrzysk Olimpijskich 1988, mistrz świata 1987, pięciokrotny zwycięzca Pucharu Europy; Dmytro Kariuczenko (ur. 1980), zwycięzca Uniwersjad 2003, 2005 i 2007, Mistrz Świata 2015; Maksym Chworost (ur. 1982) – mistrz świata 2015, mistrz Europy 2001; Ewa Wybornowa (ur. 1974) – mistrzyni i wielokrotna zwyciężczyni Pucharu Świata, zwyciężczyni Mistrzostw Świata i Europy. Absolwentem uczelni jest bokser wagi półciężkiej Ołeksandr Hwozdyk (ur. 1987), brązowy medalista Igrzysk Olimpijskich 2012, mistrz świata WBC (2018-2019).

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди – один із найстаріших навчальних педагогічних закладів України. Він має славетну історію, яка переплітається з історією Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, відкритого 18 січня 1805 року.

Згідно зі Статутом Харківського університету при ньому діяли обов'язкові підрозділи – заклади, які забезпечували навчальний процес. Одним з них був учительський, або педагогічний інститут для підготовки вчителів гімназій і училищ. Навчальний процес в Харківському педагогічному інституті розпочався 1 вересня 1811 р. Першим директором цього навчального закладу став Крістоф-Дітріх фон Роммель (1781-1859) – вихованець Геттінгенського університету, відомий етнограф, географ, дослідник історії Гессена (в т.ч. історії церкви в Гессенському князівстві XVI-XVII ст.).

У жовтні 1858 р. з'являється урядова постанова про закриття Харківського педагогічного інституту. Внаслідок цього завершується його діяльність як особливого підрозділу Харківського університету. 20 березня 1860 р. Педагогічний інститут було перетворено в практично-педагогічні курси, а з 1907 р. – у Вищі жіночі курси. Їхній диплом (свідоцтво) мав широке суспільне визнання і високий статус, прирівнювався до університетського. Паралельно в Харкові функціонує Інститут шляхетних дівчат, який відкрився ще 1 вересня 1812 р. завдяки натхненній роботі та громадській діяльності відомого українського письменника Григорія Квітки-Основ'яненка та його брата Андрія.

У березні 1919 р. ці два навчальні заклади були об'єднані у вищі трирічні педагогічні курси, подальша еволюція яких призвела до появи в 1933 р. Харківського державного педагогічного інституту. В 1940/41 н.р. в ньому загалом навчалось (на денному, заочному і вечірньому відділеннях) близько 11 тисяч студентів, відбувся найчисельніший випуск за всю історію інституту (561 осіб).

Два корпуси інституту, розташовані в центральній частині Харкова, були зруйновані під час Другої світової війни. 20 вересня 1941 р. Педагогічний інститут евакуювався до м. Самарканд (нині — Узбекистан). У Харкові діяльність цього вишу поновилася у вересні 1943 року, після остаточного звільнення міста.

В середині січня 1944 р. Харківський державний педагогічний інститут отримав нове приміщення за адресою вул. Артема 29 (нині – вул. Алчевських 29). Це відома історична будівля в середмісті Харкова, яка була споруджена в 1914 р. для потреб Селянського поземельного банку. В 1920-1930-х рр. тут розміщувалося Міністерство освіти УСРР. Зараз в цьому корпусі знаходиться Ректорат, різні адміністративні служби Університету та факультет історії і права.

В лютому 1945 р. Харківському державному педагогічному інституту було присвоєно ім'я видатного українського філософа, поета, просвітителя, педагога Григорія Сковороди (1722-1794 рр.). В 1950-1960-х рр. цей вищий

навчальний заклад стає потужним осередком освіти. В липні 1958 р. його реорганізували в Педагогічний інститут фізичного виховання імені Г.С. Сковороди, але в серпні 1962 р. повернули стару назву – Харківський державний педагогічний інститут. Тоді виш готував фахівців з 10 спеціальностей. На шести факультетах навчалося 4475 студентів, в т.ч. 1935 осіб на денній, 644 – на вечірній, 1896 – на заочній формі навчання. В аспірантурі навчалося 33 особи.

В 1980-х рр. в Харківському державному педагогічному інституті імені Г.С. Сковороди відкривається ціла низка нових факультетів і кафедр. Кількість студентів стрімко зростає, що спонукає керівництво ініціювати будівництво нового навчального корпусу на Салтівському житловому масиві, за адресою вул. Блюхера, 2 (нині – Валентинівська, 2). Він вводиться в експлуатацію у 1991 році.

В 1992 р. ХДПІ імені Г.С. Сковороди було акредитовано за IV рівнем та ухвалено рішення про його перетворення в університет. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (№ 244 від 20.04.94 р.) і наказу Міністерства освіти України від 9 листопада 1994 р. Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди змінює свій статус і стає університетом. В цей період на його 14 факультетах загалом навчалося 8406 студентів з 31 спеціальності. На базі факультету підвищення кваліфікації створюється Інститут післядипломної освіти. З 1995 р. поновлюється видання газети «Учитель».

Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди стає визнаним центром підготовки кадрів для системи освіти України. Наступає новий якісний етап його розвитку. Це стає підставою для присвоєння Університету статусу національного (на підставі Указу Президента України від 21 серпня 2004 р. № 955/2004).

З 24 грудня 2020 р. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди очолює доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Юрій Бойчук.

За довгі роки існування ХНПУ імені Г.С. Сковороди його доля виявилася тісно пов'язаною із цілим гроном знаних представників науки, культури та спорту. В різні роки в Університеті працювали Лев Каданер (1913-1991 рр.) – відомий дослідник прикладної електрохімії і гальваностегії; Яків Синельников (1921-1999 рр.) – знаний спеціаліст в сфері анатомії слизових оболонок і периферійних нервів; Олександр Крапивний (1929-1990 рр.) – першопроходець з еколого-етологічного вивчення складних форм поведінки птахів і ссавців, засновник Зоологічного музею Університету; Михайло Гетьманець (1923-2021 рр.) – відомий український літературознавець, дослідник «Слова о полку Ігоревім»;

Леонід Ушкалов (1956-2019 рр.) – відомий український літературознавець, дослідник творчості Григорія Сковороди і української літератури доби Бароко; Олексій Леонт'єв (1903-1979 рр.) – один із засновників Харківської психологічної школи, створеної на початку 1930-х рр.; Андрій Зільберштейн (1897-1984 рр.) – знаний фахівець з дидактики, дослідник проблеми наочності у навчанні; Олександр Процевський (1929-2016 рр.) – відомий український правознавець, спеціаліст в галузі трудового права та ін.

В 1996-2017 рр. завідувачем, а згодом професором кафедри спортивних ігор (з 2016 р. – кафедра олімпійського і професійного спорту та спортивних ігор) працював Юрій Поярков – двократний олімпійський чемпіон (1964, 1968 рр.) та багаторазовий призер чемпіонатів світу і Європи з волейболу.

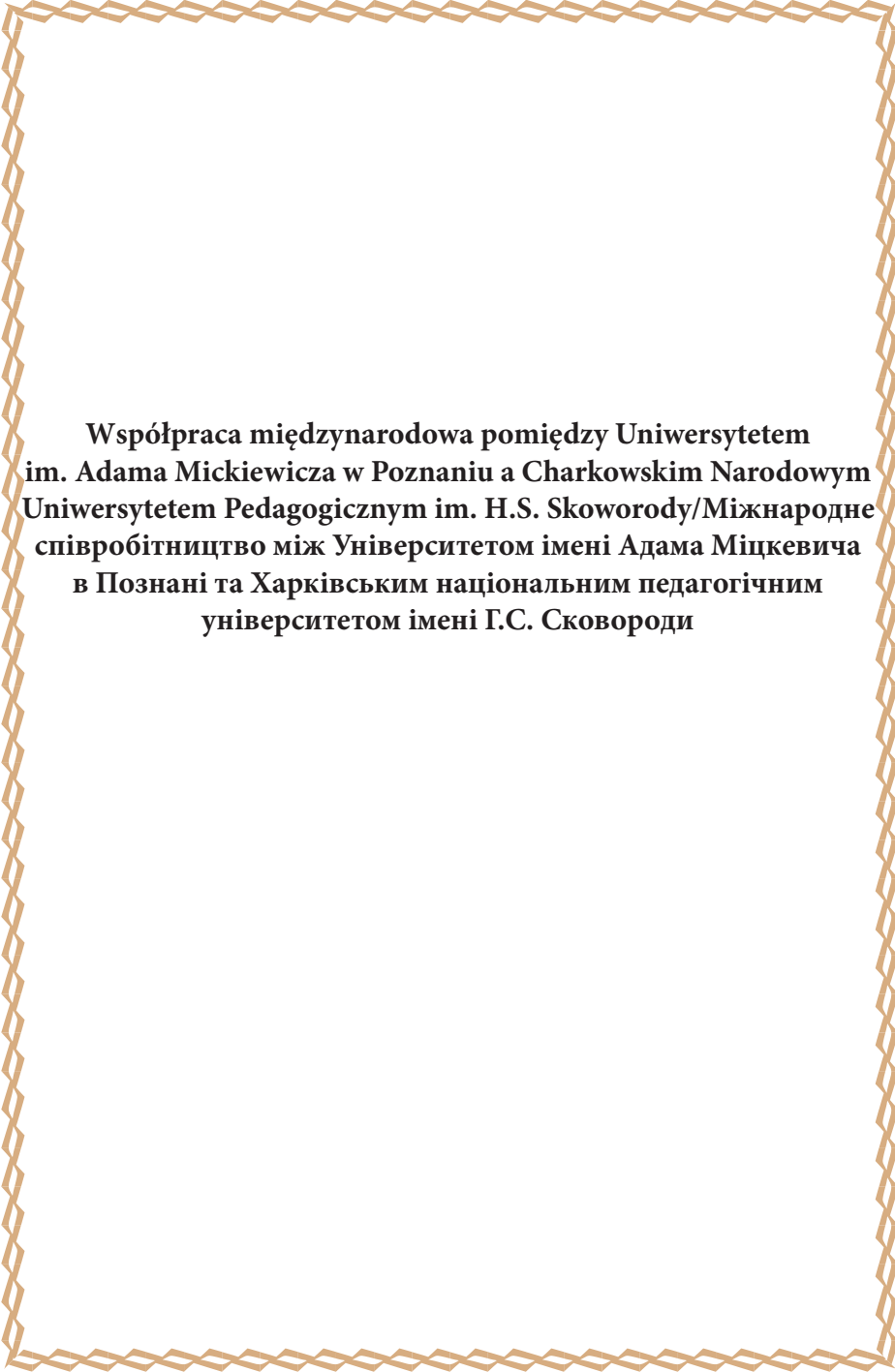
Чимало яскравих імен бачимо також серед випускників Університету. В 1934-1940 рр. у ньому навчався Дмитро Нитченко (1905-1999 рр.) – український поет, організатор освітнього й культурного життя української діаспори в Австралії, керівник австралійської філії Об'єднання українських письменників «Слово», голова Української Центральної Шкільної Ради в Австралії. В 1941 р. Університет закінчила Олена Апанович (1919-2000 рр.) – відома українська історикиня, дослідниця історії Запорозької Січі та українського козацтва, авторка праць «Запорозька Січ у боротьбі проти турецько-татарської агресії: 50-70-і рр. XVIII ст.» (Київ, 1961), «Збройні сили України першої половини XVIII ст.» (Київ, 1969), «Розповіді про запорозьких козаків» (Київ, 1991), «Українсько-російський договір 1654 року. Міфи і реальність» (Київ, 1994) та ін. В 1953 р. завершив навчання на історичному факультеті Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С.Сковороди Павло Сохань (1926-2013 рр.) – знаний український історик, багаторічний директор Інституту української історіографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України (1991-2013 рр.).

Випускником Університету 1996 року є Сергій Жадан (нар. 1974 р.) – видатний сучасний український письменник, автор популярних романів «Депеш Мод» «Інтернат», «Ворошиловград», «Месопотамія», поетичних збірок «Тамплієри», «Життя Марії», «Вогнепальні й ножові». В 1996-1999 рр. він також навчався в аспірантурі ХНПУ імені Г.С. Сковороди, за підсумками якої захистив дисертацію, присвячену українському футуризму: «Філософсько-естетичні погляди Михайля Семенка».

В Університеті також навчалася низка відомих українських фехтувальників – Михайло Тишко (нар. 1959 р.), бронзовий призер Олімпійських ігор 1988 р. чемпіон світу 1987 р., п'ятиразовий переможець Кубків Європи; Дмитро Карюченко (нар. 1980 р.), переможець Всесвітніх Універсіад 2003, 2005 та 2007 рр., чемпіон світу 2015 р.; Максим Хворост

(нар. 1982 р.) – чемпіон світу 2015 р. чемпіон Європи 2001 р.; Єва Виборнова (нар. 1974 р.) – чемпіонка та багаторазова призерка Кубків світу, призерка чемпіонатів світу і Європи та ін. Випускником університету є також боксер у напівважкій вазі Олександр Гвоздик (нар. 1987 р.), бронзовий призер Олімпійських ігор 2012 р., чемпіон світу по версії WBC (2018-2019 рр.).

Y. Boychuk, S. Seryakov (tłum. G. Skrukwa)

**Współpraca międzynarodowa pomiędzy Uniwersytetem
im. Adama Mickiewicza w Poznaniu a Charkowskim Narodowym
Uniwersytetem Pedagogicznym im. H.S. Skoworody/Міжнародне
співробітництво між Університетом імені Адама Міцкевича
в Познані та Харківським національним педагогічним
університетом імені Г.С. Сковороди**

Współpraca międzynarodowa pomiędzy Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu a Charkowskim Narodowym Uniwersytetem Pedagogicznym im. H.S. Skovorody ma długą tradycję. Jej początki sięgają 21 maja 2007 r., kiedy to obie uczelnie podpisały umowę o współpracy. Dokument ten przewidywał między innymi aktywny udział przedstawicieli obu społeczności akademickich w różnych wydarzeniach naukowych organizowanych przez partnerów.

W dniach 17-18 października 2013 r. Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skovorody był gospodarzem międzynarodowej konferencji naukowej „Wielokulturowość jako charakterystyczna cecha historycznego rozwoju Europy Środkowo-Wschodniej”. W konferencji wziął udział prof. Maciej Forycki (Instytut Historii UAM). Trzy lata później, w dniach 18-19 października 2016 r. Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skovorody zorganizował międzynarodową konferencję naukową „Fenomen wielokulturowości w historii Ukrainy i Polski”. Wśród polskich uczestników wydarzenia znalazł się także prof. Maciej Forycki.

W dniu 25 kwietnia 2017 r. na zaproszenie Zakładu Historii Nowożytnej do XVIII wieku Instytutu Historii UAM w Poznaniu, doktor docent Zakładu Historii Powszechnej ChNPU Sergij Seryakov wygłosił wykład gościnny „Szkoła jezuicka w Ostrogu w drugiej połowie XVII wieku – warunki materialne, wykładowcy, potencjał intelektualny oraz kulturalny”.

W dniach 11-12 maja 2017 r. w Charkowie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Przestrzeń edukacyjna i kulturowa Europy Środkowo-Wschodniej: modele narodowe i wpływy zachodnie”. Współorganizatorami wydarzenia byli: Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skovorody, Charkowski Uniwersytet Narodowy im. W.N. Karazina oraz Ukraińskie Stowarzyszenie Studiów Europejskich. Podczas konferencji referat wygłosił prof. Maciej Forycki (Instytut Historii UAM).

17 kwietnia 2018 r. w murach Instytutu Historii UAM doktor docent Zakładu Historii Powszechnej ChNPU Sergij Seryakov wygłosił wykład gościnny „Józef Łukaszewicz i jego wizja historii szkolnictwa jezuickiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów”.

W dniu 9 listopada 2018 r. Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skovorody był gospodarzem międzynarodowej konferencji naukowej „Charków-Poznań: wspólne tendencje w rozwoju historycznym na przestrzeni wieków”. Współorganizatorami wydarzenia byli: Wydział Historyczny UAM, Charkowski Uniwersytet Narodowy im. W.N. Karazina, Rada Miasta Charkowa, Rada Miasta Poznania oraz Konsulat Generalny RP w Charkowie. Oprócz ukraińskich naukowców w konferencji wzięło udział sześciu przedstawicieli Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: prof. UAM dr hab. Aleksander Małecki, dr Mariusz Menc, dr Bernadetta Manyś, dr Piotr Kuligowski, magister

Anna Lepalczyk oraz magister Paulina Mikołajczyk.

W dniu 30 maja 2019 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Poznań-Charków: wspólne tendencje rozwoju edukacyjnego oraz współpraca obu ośrodków uniwersyteckich” W wydarzeniu wzięli udział przedstawiciele Katedry Historii Powszechnej ChNPU: docent dr Sergiy Seryakov i doktorant mgr Wałentyn Jeriomin.

W dniach 7-8 listopada 2019 r. Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. H.S. Skoworody był gospodarzem międzynarodowej konferencji naukowej „Polsko-ukraińskie dziedzictwo kulturowe na Słobożańszczyźnie”. Podczas tego wydarzenia naukowego z referatem wystąpił prof. UAM dr hab. Marek Mikołajczyk (Instytut Historii UAM). Wygłosił on również 6 listopada gościnny wykład dla studentów Wydziału Historii Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. H.S. Skoworody na temat „Polska w Unii Europejskiej: 15 lat członkostwa”.

Od początku pełnoskalowej inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, współpraca między Charkowskim Narodowym Uniwersytetem Pedagogicznym im. H.S. Skoworody a Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu nabrała nowego znaczenia. Przede wszystkim odbywała się w formie międzynarodowych tematycznych szkół letnich. Wzięło w nich udział wielu przedstawicieli społeczności akademickiej Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. H.S. Skoworody: docent Ołena Hulicz i doktorantka Wiktoria Nosowa (szkoła „Across Disciplines: How to Study in an Interdisciplinary Framework”, 9-25 lutego 2023 r.), docent Maria Łucenko („Interdisciplinary Study in the Humanities”, 2-8 kwietnia 2023 r.), profesor Anna Bojarska-Chomenko („Science Communication”, 11-17 czerwca 2023 r.), docent Switłana Marcyn („Ukraina i świat. Kryzysy, migracje, tożsamości we współczesnej kulturze”) i inni.

Ważną rolę w rozwoju współpracy pomiędzy środowiskami akademickimi obu uczelni odgrywa także inna działalność naukowa. Na przykład, kierownik Katedry Matematyki prof. Oksana Żernownikowa w dniach 24-28 lipca 2023 r. wzięła udział w warsztatach „Magnetyzm, interakcje i złożoność”, zorganizowanych przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w pałacu w Będlewie.

Prof. UAM dr hab. Marek Mikołajczyk wygłosił dwa wykłady gościnne dla wykładowców, doktorantów i studentów Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody. W dniu 14 marca 2023 r. na Wydziale Historii i Prawa odbył się jego wykład „Etapy integracji europejskiej”. W dniu 4 maja 2023 r. z okazji Święta Konstytucji RP, w ramach działalności Centrum Kultury Polskiej ChNPU, odbył się wykład prof. Mikołajczyka na temat „Pamiętne daty Polski. Dzień Konstytucji”.

W roku akademickim 2022/2023 wielu studentów Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. H.S. Skoworody brało udział w te-

матичних школах летніх організованих через Університет ім. Адама Міцкевича в Познані. Були то між ними представителі відділів: Історії і Права (Валярія Цічхвая, Аліна Черкасіна), Едукації Природничої, Спеціальної і Здравої (Анна Прокopenko), Едукації Прішкільної (Людмила Шепелова), Наук Соціальних і Поведінкових (Юлія Чепеленко), Фізичної і Математичної (Людмила Пічка), Мови і Літератури Української ім. Г.Ф. Квіткі-Основаненкі (Аліна Васильєва, Катерина Давидова, Софія Печеріца і Анастасія Локайчук). Студентка Відділу Історії і Права Катерина Парсакіова в році 2022/2023 перебувала в рамках програми мобільності академічної на Відділі Історії Університету ім. Адама Міцкевича в Познані.

Бібліотека Наукова Університету ім. Адама Міцкевича в Познані в липці 2023 р. передала до Центру Культури Польської ЧНПУ видавництва дидактичні, наукові і мистецькі для студентів-полоністів. Книжки були вручені директорці Центру, викладачці Катедри Українознавства і Дидактики Мови Яніє Василенко, яка є абсолюенткою Університету ім. Адама Міцкевича в Познані.

Міжнародне співробітництво між Університетом імені Адама Міцкевича в Познані та Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С.Сковороди має вже досить давні традиції. Їх витоки сягають 21 травня 2007 р., коли між двома вищими навчальними закладами було підписано Угоду про співпрацю.

Серед іншого, цей документ передбачав активну участь представників обох академічних спільнот в різних наукових заходах, які проводилися партнерами.

17-18 жовтня 2013 р. в стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди пройшла міжнародна наукова конференція «Багатокультурність як характерна риса історичного розвитку Центрально-Східної Європи». В ній взяв участь проф. Мацей Форицькі (Інститут історії, Університет імені Адама Міцкевича в Познані).

18-19 жовтня 2016 р. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди організував міжнародну наукову конференцію «Феномен мультикультурності в історії України і Польщі». Серед польських учасників заходу був також проф. Мацей Форицькі (Інститут історії, Університет імені Адама Міцкевича в Познані).

25 квітня 2017 р. на запрошення Кафедри нової історії (до кінця XVIII ст.) Інституту історії Університету імені Адама Міцкевича в Познані кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії ХНПУ імені Г.С. Сковороди Сергій Серяков прочитав гостьову лекцію на тему

«Острозька єзуїтська школа в другій половині XVII ст. – матеріальні умови існування, викладачі, інтелектуальний і культурний потенціал» (пол. «Szkola jezuitska w Ostrogu w drugiej połowie XVII st. – warunki materialne, wykładowcy, potencjał intelektualny oraz kulturalny»).

11-12 травня 2017 р. в Харкові пройшла міжнародна наукова конференція «Освітньо-культурний простір Центрально-Східної Європи: національні моделі та західні впливи». Співорганізаторами заходу стали Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна і Українська асоціація європейських студій. Під час конференції з доповіддю виступив проф. Мацей Форицкі (Інститут історії, Університет імені Адама Міцкевича в Познані).

17 квітня 2018 р. в стінах Інституту історії Університету імені Адама Міцкевича в Познані кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії ХНПУ імені Г.С. Сковороди Сергій Серяков прочитав гостьову лекцію на тему «Юзеф Лукашевіч і його візія історії єзуїтського шкільництва в Речі Посполитій Обох Народів» (пол. «Józef Łukaszewicz i jego wizja historii szkolnictwa jezuickiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów»).

9 листопада 2018 р. в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди було проведено міжнародну наукову конференцію «Харків-Познань: спільні тенденції історичного розвитку на протязі століть». Співорганізаторами заходу виступили Історичний факультет Університету імені Адама Міцкевича в Познані, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харківська міська рада, Рада міста Познань, Генеральне Консульство Республіка Польща в Харкові. Поряд з українськими науковцями, в конференції взяли участь шість представників Університету імені Адама Міцкевича в Познані, а саме — проф. Александр Малецькі, доктор Маріуш Менц, доктор Бернадетта Манищ, доктор Пьотр Куліговські, магістр Анна Лепальчик, магістр Пауліна Міколайчик.

30 травня 2019 р. в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані відбулася міжнародна наукова конференція «Poznań-Charków: wspólne tendencje rozwoju edukacyjnego oraz współpracy obu ośrodków uniwersyteckich». Від ХНПУ імені Г.С. Сковороди в заході взяли участь кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Сергій Серяков і аспірант кафедри всесвітньої історії Валентин Єрьомін.

7-8 листопада 2019 р. в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди було проведено міжнародну наукову конференцію «Польсько-українська культурна спадщина на

Слобожанщині» (7-8 листопада 2019 р.). Під час цього наукового заходу з доповіддю виступив доктор габілітований, проф. Марек Міколайчик (Інститут історії, Університет імені Адама Міцкевича в Познані). Під час свого візиту до Харкова він також прочитав гостьову лекцію для студентів історичного факультету ХНПУ імені Г.С. Сковороди на тему: «Польща в Європейському Союзі: 15 років членства» (6 листопада 2019 р.).

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну співпраця між Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди та Університетом імені Адама Міцкевича в Познані набула нового дихання. Завдяки гостинності, дієвій інтелектуальній та організаційній допомозі познанських партнерів наші студенти та викладачі отримали широкі можливості для підвищення свого фахового рівня і нав'язання нових професійних контактів.

Зокрема, це відбувалося у форматі міжнародних тематичних літніх шкіл. В їх роботі взяла участь низка представників академічної спільноти ХНПУ імені Г.С.Сковороди — доцент Олена Гуліч і аспірантка Вікторія Носова («Across Disciplines: How to Study in an Interdisciplinary Framework», 9-25 лютого 2023 р.), доцент Марія Луценко («Interdisciplinary Study in the Humanities», 2-8 квітня 2023 р.), професор Анна Боярська-Хоменко («Science Communication», 11-17 червня 2023 р.), доцент Світлана Марцин («Україна і світ. Кризи, міграції, ідентичності в сучасній культурі») та ін.

Важливу роль у розвитку співпраці між академічними спільнотами двох університетів відіграють також інші наукові заходи. Наприклад, завідувачка кафедри математики, проф. Оксана Жерновникова 24-28 липня 2023 р. взяла участь у майстерні “Magnetism, Interactions and Complexity”, яку Університет імені Адама Міцкевича організував у Бендлевському палаці (Będlewo Palace).

Доктор габілітований, проф. Марек Міколайчик (Університет імені Адама Міцкевича в Познані) прочитав дві гостьові лекції для викладачів, аспірантів і студентів ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Зокрема, 14 березня 2023 р. на факультеті історії і права відбулася його лекція на тему «Етапи європейської інтеграції». Проф. Марек Міколайчик детально охарактеризував історичні передумови процесу євроінтеграції та чинники, які посприяли її активізації після 1945 р.; розглянув перші кроки на шляху формування ЄЕС (План Шумана, утворення Європейської спільноти вугілля і сталі, Римські договори тощо); проаналізував візію об'єднаної Європи Шарля де Голля і підсумки євроінтеграційних процесів в 1970-х – середині 1980-х рр.; звернув увагу на нові можливості і виклики для євроінтеграції, які спричинив крах радянських впливів в Центральній-Східній і Південно-Східній Європі. Ця тематика викликала

великий інтерес в учасників заходу (викладачів, аспірантів, студентів), в чому пересвідчують численні питання і жвава дискусія, яка виникла по завершенні лекції. 4 травня 2023 р., з нагоди Дня Конституції Республіки Польща, в рамках діяльності Польського культурного центру ХНПУ імені Г.С. Сковороди відбулася лекція проф. Марека Міколайчика на тему «Пам'ятні дати Польщі. День Конституції». Зокрема, було проаналізовано історичні передумови появи Конституції 3 травня 1791 р., її державотворчі засади, вплив ідей Просвітництва, перебіг і наслідки затвердження документа.

В 2022/2023 навчальному році низка студентів ХНПУ імені Г.С. Сковороди взяла участь в тематичних літніх школах, організованих Університетом імені Адама Міцкевича в Познані. Зокрема, до цих заходів долучилися представниці факультетів історії і права (Валерія Цицхвая, Аліна Черкашина), природничої, спеціальної і здоров'язбе-режувальної освіти (Анна Прокопенко), дошкільної освіти (Людмила Шепе-льова) соціальних і поведінкових наук (Юлія Чепеленко), фізико-математичного факультету (Людмила Пічка), українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка (Аліна Васильєва, Катерина Давидова, Софія Печериця та Анастасія Локайчук). Студентка факультету історії і права Катерина Паршакова в 2022/2023 н.р. перебувала за програмою академічної мобільності на Факультеті історії Університеті імені Адама Міцкевича в Познані.

Наукова бібліотека Університету імені Адама Міцкевича в Познані в липні 2023 р. передала Польському культурному центру ХНПУ імені Г.С. Сковороди навчальні, наукові й художні видання для студентів-полоністів. Книги були урочисто вручені директорці Польського культурного центру ХНПУ імені Г.С. Сковороди, викладачці кафедри українознавства і лінгводидактики Яні Василенко, яка є випускницею Університету імені Адама Міцкевича в Познані.

S. Berezna, S. Seryakov (tłum. G. Skrukwa)

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Poznaniu

POZnań*

